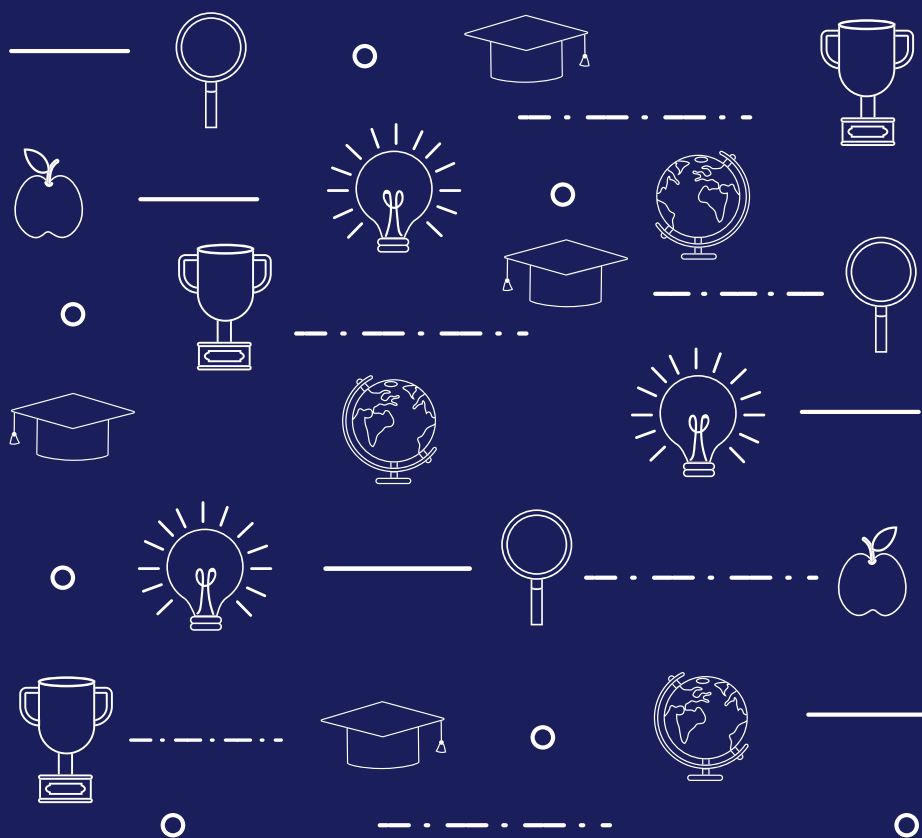

STUDIU

Experiența pilotării Programului de educație și formare profesională în Penitenciarul nr. 10-Goian “Viitorul nostru depinde de noi”. Avantajele replicării.

FUNDAȚIA **REGINA PACIS**

Fundația Regina Pacis
str. Sfatul Țării, 17, bir.32
or. Chișinău, Republica Moldova

www.reginapacis.org
chisinau@reginapacis.org

Ne puteți urmări activitatea pe:

Realizat de:

Irina Lupușor, coordonator, expert
Alexandru Adam, expert

Acest Studiu a fost elaborat în cadrul proiectului „Facilitarea reintegrării tinerilor deținuți prin intermediul accesului la instruirea vocațională calitativă”, implementat de Fundația Regina Pacis, în parteneriat cu Administrația Națională a Penitenciarelor, cu suportul financiar al Ambasadei Regatului Țărilor de Jos.

Kingdom of the Netherlands

CUPRINS

ASPECTE INTRODUCTIVE

- 05 Scopul și obiectivele studiului
- 06 Metodologia utilizată

CADRUL REGULATORIU ȘI BUNE PRACTICI RELEVANTE

- 07 Standarde internaționale
- 10 Analiza cadrului legal național și a politicilor în domeniu
- 16 BUNE PRACTICI: FRANȚA ȘI GERMANIA

EXPERIENȚA IMPLEMENTĂRII PROGRAMULUI DE EDUCAȚIE ȘI FORMARE PROFESIONALĂ ÎN PENITENCIARUL NR. 10 -GOIAN “VIITORUL NOSTRU DEPINDE DE NOI”

- 21 Istoric, misiune, instrumente didactice
- 24 Rezultate înregistrate. Concluzii
- 26 Oportunitatea replicării experienței în vederea excluderii distanței sociale

BIBLIOGRAFIE

Sumar executiv

Infracțiunea implică costuri și consecințe semnificative pentru victimă, societate în ansamblu, economie, precum și pentru infractor și familia acestuia [1]. Penitenciarele joacă un rol esențial în combaterea criminalității și în promovarea reabilitării deținuților, reducând astfel șansele de recidivă. O pedeapsă privativă de libertate în sine ar putea să nu fie suficientă pentru a preveni recidiva și, prin urmare, este esențial ca timpul petrecut în penitenciar să fie utilizat la maxim în vederea abordării factorilor care influențează probabilitatea ca deținutul să se reîntoarcă la criminalitate, factori precum ar fi nivelul de educație, statutul de angajare în câmpul muncii, abuzul/dependența de droguri și alcool, sănătatea mentală și fizică, atitudinea și auto-controlul, instituționalizarea și abilitățile de viață, situația financiară și relațiile de familie etc.

Educația este, așadar, un aspect esențial al rolului reabilitant pe care îl joacă penitenciarele, chiar dacă adesea indirect. Prin asigurarea unor medii de învățare pozitive, penitenciarele îi pot ajuta pe deținuți în a valorifica situația în care se află prin a-și completa lacunele în formare și abilitățile lor, să-și îmbunătățească capacitatea de angajare și să-și schimbe atitudinile și percepțiile personale [2]. Toți acești factori pot reduce sau cel puțin preveni recidiva. În plus, în conformitate cu Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [3], accesul la educație este un drept fundamental al omului, iar deținuților nu ar trebui să li se refuze șansa de a-și exercita acest drept.

Totuși, penitenciarele sunt deseori medii de învățare negative și există riscul ca o pedeapsă cu închisoarea să agraveze factorii asociați recidivei. Provocările cu care se confruntă în prezent personalul penitenciarelor și educatorii sunt multiple. Acestea includ diversitatea și profilul în continuă schimbare a populației din penitenciare; necesitatea de a ține pasul cu schimbările în sistemele generale ale educației și formării profesionale; și adoptarea de noi tehnologii de învățare, care condiționează provocări particulare în legătură cu problemele de securitate în locurile de detenție. Totodată, există riscul ca educația să nu se regăsească sau să nu prezinte interes major în lista priorităților regimului penitenciar din cauza lipsei de resurse și de finanțare. În același timp, în contextul unei recesiuni economice și a piețelor muncii din ce în ce mai competitive, deținuții au nevoie mai mult ca niciodată să dobândească cunoștințe și competențe pentru a-și spori capacitatea de angajare.

Studiul reunește mesajele cheie care decurg dintr-o serie de instrumente juridice și oferă o imagine de ansamblu asupra principalelor politici și strategii legate de educația și formarea în penitenciare, concentrându-se asupra valorii lor adăugate. Exemple sunt furnizate pentru a ilustra ceea ce se întâmplă pe teren. Pe de o parte, studiul denotă modul în care educația și formarea pentru deținuți poate contribui la reducerea costurilor sociale ale criminalității și la sprijinirea reabilitării deținuților și reintegrării lor în societate, iar pe de altă parte reprezintă o oportunitate solidă pentru o mai bună învățare și experiență partajată în viitor.

[1] A se vedea Schuller T., (2009), Crime and Lifelong Learning, National Institute for Adult and Continuing Learning (NIACE), Internet: <http://www.niace.org.uk/lifelonglearninginquiry/docs/IFLL-Crime.pdf>

[2] A se vedea Muñoz V., (2009), The Right to education of persons in detention, Report of the special rapporteur on the right to education, Human Rights Council, UN, http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/11session/A.HRC.11.8_en.pdf

[3] Adoptată la Roma la 04 noiembrie 1950, în vigoare din 03 septembrie 1953; <http://lex.justice.md/md/285802/>

Studiul reunește mesajele cheie care decurg dintr-o serie de instrumente juridice și oferă o imagine de ansamblu asupra principalelor politici și strategii legate de educația și formarea în penitenciare, concentrându-se asupra valorii lor adăugate. Exemple sunt furnizate pentru a ilustra ceea ce se întâmplă pe teren. Pe de o parte, studiul denotă modul în care educația și formarea pentru deținuți poate contribui la reducerea costurilor sociale ale criminalității și la sprijinirea reabilitării deținuților și reintegrării lor în societate, iar pe de altă parte reprezintă o oportunitate solidă pentru o mai bună învățare și experiență partajată în viitor.

1. CONSIDERENTE INTRODUCTIVE

“Cel care deschide ușa unei școli, închide o închisoare!” Victor Hugo

Educația și formarea pot fi asigurate într-o multitudine de arene, penitenciarele fiind una dintre ele. Penitenciarele formează un mediu de învățare foarte specific, cu provocări distincte celor cu care se confruntă sectorul educației și formării generale. În pofida provocărilor întâmpinate (supra-aglomerarea, caracterul divers al populației din penitenciare inclusiv din perspectiva nivelului de calificare, deficitul de personal etc.), există dovezi precum că investiția în educația și formarea din penitenciare este utilă prin reducerea costurilor sociale ale criminalității. De exemplu, beneficiile educației în penitenciare pentru societate pot fi mai mult decât duble comparativ cu investiția făcută [4].

Chiar dacă nu există date exacte privind nivelul de calificare al deținuților din spațiul Uniunii Europene, doar 3-5% din numărul total al acestora ar fi calificați să urmeze studii în învățământul superior, iar în unele state există un nivel înalt de abandon școlar timpuriu printre deținuți. Nivelul scăzut de calificare are un impact negativ colosal asupra perspectivelor de angajare ale deținuților la eliberare, care s-a dovedit a fi unul dintre factorii cheie care influențează recidiva foștilor deținuți [5]. Prin urmare, asigurarea formării generale și, în special, a formării vocaționale în penitenciare are un rol esențial în reintegrarea deținuților prin îmbunătățirea capacității de angajare.

Modalitățile de sporire a atractivității și eficienței formării în penitenciare sunt de un spectru variat. Valorificarea potențialului metodelor inovative de învățare care pun accentul pe elevi, utilizarea tehnologiilor informaționale și de comunicare (TIC) în procesul instructiv-educativ și al învățământului la distanță, extind sfera posibilităților de învățare și permit, totodată, continuarea procesului de învățare/instruire chiar și în situațiile de transfer al deținutului într-un alt penitenciar sau de eliberare a acestuia. Folosirea metodelor de învățare inovative necesită profesori calificați și formatori cu abilități pedagogice solide și o bună înțelegere a cerințelor și limitărilor de oferire a serviciilor educaționale în penitenciare.

Potrivit Regulilor penitenciare europene [6] este important să se ofere oportunități educaționale care să răspundă nevoilor fiecărui deținut.

[4] Experiența Marii Britanii, Matrix Knowledge Group (2009), Lifelong Learning and Crime: An Analysis of the Cost Effectiveness of In-Prison Educational and Vocational Interventions: IFLL Public Value Paper 2, Leicester, National Institute for Adult and Continuing Learning (NIACE); <http://www.niace.org.uk/lifelonglearninginquiry/docs/Public-value-paper-2.pdf>. A se consulta Prison education and training in Europe - a review and commentary of existing literature, analysis and evaluation, 6 May 2011;

[5] Summary Report “Prison education and training in Europe current state-of-play and challenges”, May 2013, p. 5; http://www.antonioacasella.eu/nume/Hawley_UE_education_may13.pdf

[6] Revizuirea Recomandarea nr. R(87)3, Recomandarea REC(2006)2, adoptate de Comitetul de Miniștri la 11 ianuarie 2006, în cadrul celei de-a 952-a reuniuni a Miniștrilor Delegați; <https://rm.coe.int/16804c8d9a>

Furnizarea unei educații și formări de calitate pentru deținuți și potențialele beneficii rezultate acestora, cum ar fi îmbunătățirea capacității lor de inserție profesională, incluziunea socială și reintegrarea în societate, se dovedește a fi eficientă și atractivă pentru deținuți prin experiența Germaniei, unde rata de participare la educație și formare este între jumătate și trei sferturi din populația penitenciarelor [7]. Experiența a fost preluată gradual și de Republica Moldova, cu suportul Fundației “Regina Pacis”, prin pilotarea Programului de educație și formare profesională în Penitenciarul nr. 10-Goian “Viitorul nostru depinde de noi” pe parcursul anilor 2013-2019. Rezultatele înregistrate relevă beneficiile formării vocaționale în formatul dezvoltat, relevanța extinderii bunelor practici implementate la nivel național și perspectivele replicării. Nu în ultimul rând, în studiu se pune accentul pe standardele care urmează a fi ancorate în cadrul legal național și caracterul imperativ al consolidării unei cooperări strânse la nivel de instituții de învățământ, penitenciare, comunități locale și mediul de afaceri.

1.1 Scopul și obiectivele studiului

Scopul și obiectivele studiului sunt fundamentate pe o analiză complexă și elucidează rolul major pe care îl are educația și formarea profesională a minorilor/tinerilor privați de libertate la reducerea excluziunii, a discrepanțelor de oportunități și dezvoltare (socială, economică).

Scopul studiului este de a prezenta avantajele replicării bunelor practici dezvoltate urmare a pilotării Programului de educație și formare profesională în Penitenciarul nr. 10-Goian “Viitorul nostru depinde de noi” întru crearea unui sistem de educație și formare profesională adaptat cerințelor pieței muncii și nevoilor beneficiarilor direcți, având ca finalitate reintegrarea și resocializarea minorilor/tinerilor privați de libertate inclusiv prin formarea de competențe, înțelese ca ansamblu multifuncțional și transferabil de cunoștințe, deprinderi/ abilități și atitudini necesare pentru atingerea **obiectivelor** orientate spre:

- dezvoltarea personală, însușirea de competențe necesare pentru îndeplinirea sarcinilor de serviciu și facilitarea integrării sociale a minorilor/tinerilor privați de libertate în concordanță cu aspirațiile lor profesionale și cu necesitățile pieței muncii;
- sporirea participării și facilitarea accesului la programele de formare profesională, având ca țintă strategică: creșterea ponderii minorilor/tinerilor la programe de formare pe parcursul aflării în penitenciare;
- îmbunătățirea calității formării profesionale, având ca țintă strategică: creșterea ponderii absolvenților declarați reușiți la examenele de formare;
- dezvoltarea inovării și cooperării în domeniul formării profesionale, având ca țintă strategică: creșterea numărului total de minori/tineri implicați în programe de inovare și dezvoltare a spiritului antreprenorial;
- îmbunătățirea relevanței sistemelor de formare profesională pentru piața muncii, având ca țintă strategică creșterea ratei de ocupare a tinerilor din grupa de vârstă 18-21 ani.

Obiectivele scontate urmează a fi atinse prin adaptarea sistemului de formare (inițială și continuă) a minorilor/tinerilor privați de libertate ca beneficiari direcți, a curriculumului și a auxiliarelor curriculare, precum și prin asigurarea unei continuități pe termen mediu și lung în condițiile dezvoltării de parteneriate funcționale la toate nivelurile (autorități statale, angajatori și comunități locale).

[7] Summary Report “Prison education and training in Europe current state-of-play and challenges”, May 2013, p. 5.

1.2. Metodologia utilizată

Acest capitol relevă metodologia utilizată la realizarea studiului, fiind fundamentată prioritar pe cercetarea și, respectiv, analiza empirică a datelor și informației disponibile prin prisma instrumentelor internaționale și regionale, a reglementărilor naționale și bunelor practici în domeniul educației, formării profesionale și angajării tinerilor sau persoanelor condamnate, precum și a politicilor pro-active care condiționează un ansamblu larg de oportunități pentru aceste categorii sociale vulnerabile. Metodologia studiului a fost elaborată prin a se ține cont de recomandările UNICEF privind educația vocațională a tinerilor, excluderea barierelor existente [8], în contextul reformei educaționale din Republica Moldova în plină desfășurare. Studiul este unul comparativ, unde status quo-ul măsurilor, acțiunilor întreprinse de stat este examinat versus beneficiile reale oferite de programele și parteneriatele dezvoltate pentru minorii, tinerii sau persoanele condamnate cu suportul și implicarea mediului de afaceri [9]. Exigențele și practicile internaționale stau la temelia studiului, fiind astfel urmărită racordarea sistemului național la standardele existente.

Un accent sporit este pus pe ilustrarea deficiențelor și, respectiv, a soluțiilor prin care să se răspundă la provocările ce vizează consolidarea sistemelor de formare profesională pentru ca acestea să devină mai atractive, relevante, orientate către carieră, inovative, accesibile și flexibile, adaptate necesităților pieței forței de muncă. Formularea recomandărilor înaintate este produsul unei examinări interdisciplinare complexe a componentelor indispensabile facilitării reintegrării minorilor privați de libertate prin intermediul accesului la instruire vocațională calitativă și promovării intereselor lor prin politici naționale. În acest sens, studiul reflectă Obiectivul 4 de Dezvoltare Durabilă (Educație de calitate) [10] și cele cinci obiective măsurabile ale Uniunii Europene (UE) propuse pentru a fi transpuse la nivel național, în contextul “Strategiei Europa 2020” [11], care promovează creșterea inteligentă, realizabilă prin investiții majore în educație, cercetare și inovare sustenabilă, creșterea incluzivă, cu accent pe crearea de locuri de muncă și reducerea sărăciei. Totodată, s-a ținut cont de Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24 mai 2018 [12] și Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 “Educația-2020”, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 944 din 14 noiembrie 2014 [13].

Studiul este focusat pe explorarea rezultatelor implementării Programului de educație și formare profesională în Penitenciarul nr. 10-Goian “Viitorul nostru depinde de noi”, exemplu de bune practici preluat din Germania și adaptat corespunzător necesităților naționale. Este prezentată oportunitatea replicării experienței în cauză la nivel național în vederea excluderii distanței sociale. În același timp, sunt propuse îmbunătățiri ale programelor didactice, ale serviciilor de orientare vocațională, prin extinderea acestora și valorificarea exemplelor de educație și formare vocațională din sistemul francez. Selectarea acestor țări se datorează și atitudinii adaptate la nivel de politici de stat, astfel încât formarea vocațională este de o importanță crucială cu incidență socială și economică sporită pentru viitorul populației lor. Obiectivul declarat de Franța și Germania este de a valorifica toate dimensiunile învățării și de a îmbunătăți calitatea și eficiența sistemelor de educație și formare.

[8] A se vedea Raportul din 2016 (publicat în 2017) la <https://www.unicef.org/moldova/media/2511/file>

[9] Este necesară examinarea oportunității realizării unui studiu complex de fezabilitate în acest sens.

[10] Rezoluția Organizației Națiunilor Unite adoptată de Adunarea Generală la 25 septembrie 2015, intitulată “Transformarea lumii în care trăim: Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă”; https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

[11] <http://ec.europa.eu>

[12] A se vedea la <http://www.legis.md/cautare/rezultate/110031>

[13] A se vedea la https://mecc.gov.md/sites/default/files/1_strategia_educatia-2020_3.pdf

Prin aceste politici se urmărește facilitarea accesului la toate sistemele de educație și formare, deschiderea acestora către lumea exterioară prin orientarea pe tot parcursul vieții și asigurarea căilor de carieră. Totodată, mecanismele de interacțiune a sistemelor publice și private de prestare de servicii educaționale și de formare vocațională din aceste țări pot fi preluate pentru a crea propriile fluxuri de lucru, prin a se pune accent pe implicarea organizațiilor societății civile de profil.

Interesul cercetării este exclusiv *pragmatic*, accentul fiind pus pe (re)educarea minorilor, tinerilor sau persoanelor private de libertate, imunizarea acestora față de viciile sociale prin instruire profesională, dezvoltare de abilități care să permită angajarea imediată sau ulterioară în câmpul muncii și, nu în ultimul rând, reducerea recidivei și a stigmatizării sociale.

2. CADRUL REGULATORIU ȘI BUNE PRACTICI

2.1 Standarde internaționale

Drepturile minorilor/tinerilor, inclusiv ale celor privați de libertate, sunt protejate de variate instrumente internaționale și regionale care acoperă drepturile omului. O protecție suplimentară le este oferită prin instrumente specializate, care răspund provocărilor legate de vulnerabilitățile pe care le prezintă acest grup și specificul protecției angajate astfel.

Conform standardelor și recomandărilor în domeniu, deținuții au același drept la educație ca și alte persoane. Accesul la educație și formare este “un drept imperativ în sine” [14], care urmează a fi asigurat efectiv deținuților. La nivel global, Declarația Universală a Drepturilor Omului [15] (articolul 26), Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale [16] (articolul 13), Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului [17] (articolele 28 și 29) consacră dreptul la învățătură, implicit dreptul la educație, precizând că educația ar trebui să sprijine copilul în dezvoltarea “plenară a personalității, a vocațiilor și a aptitudinilor mentale și fizice ale [acestuia]”. Începând cu anul 1955 fie direct, fie indirect, standardele și normele Națiunilor Unite dispun reglementarea tratamentului deținuților. La 17 decembrie 2015, urmare a unui exercițiu amplu de consultanță și expertiză, Adunarea Generală a adoptat Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela) [18], care de fapt prezintă o revizuire a regulilor și procedurilor deja existente [19]. Regulile Nelson Mandela, de rând cu Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare [20] și Regulile minime ale Națiunilor Unite referitoare la măsurile neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo) [21], conțin referințe privind importanța educației și formării pentru toți deținuții, subliniind necesitatea practică “ca studiile acestora să fie integrate cu sistemul educațional al țării, astfel încât după eliberare ei să-și poată continua studiile fără dificultate”.

[14] A se vedea Muñoz V., (2009), The Right to education of persons in detention, Report of the special rapporteur on the right to education, Human Rights Council, UN, http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/11session/A.HRC.11.18_en.pdf

[15] https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf

[16] <http://lex.justice.md/md/356369/>

[17] <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356341>

[18] Regula 104 (2), A/RES/70/175; http://www.avp.ro/mnp/legi/ansamblu_reguli_mnp.pdf

[19] Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, Rezoluția Consiliul Economic și Social nr.663 C (XXIV); Procedurile legate de implementarea eficientă a Ansamblului de reguli minime pentru tratamentul deținuților, Rezoluția Consiliului Economic și Social 1984/47, anexa, https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/Crime_Resolutions/1980-1989/1984/ECOSOC_Resolution_1984-47.pdf

[20] Principiul 28, Rezoluția 43/173, anexa; <https://www.un.org/documents/ga/res/43/a43r173.htm>

[21] Pct. 9.2 (a), 22.1, Rezoluția 45/110, anexa; <https://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r110.htm>

Potrivit acestor reguli, pentru ca orice deținut să obțină “o cantitate rezonabilă de material educativ, cultural și informațional”, trebuie stabilite mecanisme adecvate de interacțiune între diverse servicii, instituții, agenții de dezvoltare și bunăstare, atât guvernamentale, cât și neguvernamentale. Totodată, prevederi specifice dreptului deținuților de a participa la “activități culturale și educație destinate dezvoltării depline a personalității umane” se regăsesc în Principiile de bază privind tratamentul deținuților. [22]

Reglementări privind educația și formarea profesională/vocațională a deținuților minori sunt prevăzute de Ansamblul de reguli minime pentru înfăptuirea justiției juvenile (Regulile de la Beijing) [23], Liniile directoare ale Națiunilor Unite referitoare la prevenirea delincvenței juvenile (Liniile directoare de la Riyadh) [24], Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate și Regulile Națiunilor Unite pentru tratamentul femeilor deținute și măsurile neprivative de libertate pentru femeile infractoare (Regulile de la Bangkok) [25]. Accesul la educație și formare este egal pentru toți. Prin urmare, pregătirea și tratamentul minorilor aflați în penitenciare au drept obiectiv asigurarea asistenței pentru aceștia, a protecției, educării și formării de competențe profesionale adecvate, în scopul de a-i ajuta pe minori să joace un rol constructiv și productiv în societate, în vederea ușurării reintegrării lor și neadmiterii dezavantajării în studii, atunci când părăsesc instituția. Sistemele de învățământ, pe lângă activitatea de pregătire academică și profesională, se vor ocupa de punerea la dispoziție a informațiilor și orientarea în ceea ce privește pregătirea profesională, posibilitățile de angajare și de alegere a unei cariere. Cooperarea între ministere, agențiile și serviciile economice și sociale din învățământ și sănătate, sistemul de justiție, organizațiile de tineret, comunitate și agențiile de dezvoltare are o importanță specială în îmbunătățirea calității tratamentului și a pregătirii din instituții.

O abordare complexă este prevăzută de Regulile pentru protecția minorilor privați de libertate [26]. Un capitol aparte (IV-E) este dedicat educației, pregătirii profesionale și muncii. În termenii acestui capitol, toți minorii trebuie să aibă dreptul de a beneficia de pregătire profesională pentru meserii care îi pot pregăti pentru angajare în viitor. Administrația instituțiilor de detenție trebuie să depună toate eforturile pentru a le facilita accesul la programe educaționale adecvate. Ținând cont de selecția vocațională și de condițiile administrației instituționale, minorii trebuie să aibă posibilitatea de a alege tipul de muncă pe care doresc să o presteze. Atunci când este posibil, minorilor trebuie să li se ofere ocazia de a presta o muncă remunerată, preferabil în cadrul comunității locale, ca o completare a pregătirii profesionale, oferită pentru a spori posibilitatea de a găsi un loc de muncă potrivit atunci când se întorc în comunitate. Organizarea, timpul și metodele de muncă oferite în instituțiile de detenție trebuie să fie pe cât este posibil pe atât de asemănătoare cu cele ale activităților similare din cadrul comunității, astfel încât să îi pregătească pe minori pentru condițiile unei vieți normale. Munca trebuie considerată întotdeauna drept un instrument educațional și metodă de a promova respectul de sine la minor în pregătirea acestuia pentru întoarcerea la comunitate și nu trebuie impusă ca sancțiune disciplinară. Minorii pot primi permisiune specială de a părăsi instituția de detenție în scopuri educaționale și vocaționale. În același timp, minorii trebuie să beneficieze de sprijinul unor servicii specializate, care să îi ajute să se întoarcă în societate, la viața de familie, la școală sau serviciu, după eliberare.

La nivel european [27], Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale precizează că “nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire” [28], iar Carta Socială Europeană Revizuită [29] dispune dreptul la muncă, dreptul la îndrumare profesională și dreptul la formare profesională.

[22] Principiul 6, Rezoluția 45/111, Anexa; <https://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r111.htm>

[23] Pct. 24.1, 26.1, 26.2, 26.6, Rezoluția 40/33, Anexa; <https://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r033.htm>

[24] Pct. 9 (g), 20, 21 (f), 28, 29, 47, 60, Rezoluția 45/112, Anexa; <https://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r112.htm>

[25] Regulile 37, 45, Rezoluția 65/229, Anexa; <https://undocs.org/en/A/RES/65/229>

[26] Capitolul III, pct. 18 (b); Capitolul IV-E, pct. 38-46, IV-J, pct. 59, IV-L, pct. 67, IV-N, pct. 79, Rezoluția 45/113, anexa;

<https://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r113.htm>; a se vedea și pct. 26.1, Regulile penitenciare europene.

[27] A se vedea, Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului, adoptate de Comitetul de Miniștri la 17 noiembrie 2010 și expunerea de motive; <https://rm.coe.int/16806b7ecb>

[28] Articolul 2, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf

[29] <https://rm.coe.int/168047e170>

În plus, Tratatul de la Lisabona [30] a recunoscut drepturile cetățenilor UE prin aplicarea Cartei Drepturilor Fundamentale. Potrivit articolului 14 din Cartă "orice persoană are dreptul la educație, precum și la accesul la formare profesională și formare continuă" [31]. Consiliul Europei a aprobat, de asemenea, o serie de recomandări referitoare la deținuți pe care statele membre s-au angajat să le respecte. Recomandarea nr. R(89)12 a Comitetului de Miniștri al Statelor Membre cu privire la educația în penitenciare [32] și Regulile penitenciare europene conțin prescripții specifice în ceea ce privește facilitarea accesului la oportunitățile de învățare și formare profesională, la măsurile care să permită deținuților să își continue educația după eliberare. Procesul de învățământ și formare profesională trebuie să se desfășoare sub auspiciile instituțiilor de învățământ din exterior [33]. Totodată, formarea profesională ar trebui să tindă spre dezvoltarea mai vastă a persoanei, ținându-se cont de evoluția pieței forțelor de muncă [34]. Potrivit acestor reguli, autoritățile penitenciare sunt încurajate să ofere deținuților muncă utilă și corespunzătoare, cu sau fără concursul întreprinderilor private, în interiorul sau în exteriorul penitenciarului, în limitele unei selecții profesionale adecvate și ale exigențelor de ordine și disciplină [35].

Recomandarea CM/Rec(2008)11 privind normele europene pentru delincvenții minori care fac obiectul unor sancțiuni sau măsuri (*Regulamentul european pentru delincvenții minori*) [36] prevede un set de reguli detaliate pentru tratamentul delicvenților juvenili din Europa. Prin aceste norme sunt reiterate principiile ce ghidează asigurarea dreptului la educație, orientare și formare profesională, angajare, reabilitare și reinserție, fiind acordată o atenție particulară necesităților și aspirațiilor individuale ale delicvenților juvenili.

În realizarea misiunii sale de evaluare și monitorizare, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Tratatamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT) subscrie în întregime principiilor exprimate în articolele 3 și 37.b din Convenția privind Drepturile Copilului și în regulile 5 și 10 din Regulamentul european pentru delincvenții minori - precum că toate acțiunile privind minorii urmează a fi realizate prin a se ține cont în primul rând de interesul acestora.

Minorii trebuie să beneficieze de activități de formare educațională și profesională care să-i pregătească pentru viață, necesare pentru reintegrarea lor în comunitate [37]. Educația și instruirea profesională oferite minorilor în detenție urmează a fi furnizate de profesori/instrucitori calificați, iar minorii din detenție trebuie să obțină același fel de diplomă sau certificat (la finisarea studiilor) ca și tinerii care urmează cursuri la instituțiile din comunitate. Având în vedere dificultățile mediului social din care provin mulți dintre minori, trebuie făcute eforturi pentru a-i încuraja și motiva să frecventeze cursurile educative/de instruire profesională și să participe la atelierele unde pot deprinde abilități care să le fie de folos după ce sunt eliberați [38].

Cadrul regulativ internațional este extrem de complex și adaptat necesităților de dezvoltare ale minorilor, fiindu-le oferită posibilitatea de a-și atinge întregul potențial indiferent de aptitudini, rasă, etnie, religie, gen, naționalitate, orientare sexuală, clasă sau orice alt factor de identificare.

[30] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/ALL/?uri=CELEX:12007L/TXT>

[31] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:12012P/TXT>

[32] Adoptată de Comitetul de Miniștri la 13 octombrie 1989, în cadrul celei de a 429-a reuniuni a Miniștrilor Adjuncți; <http://www.epea.org/council-of-europe-recommendations-on-education-in-prison/>

[33] Regulile penitenciare europene, pct. 26.5, 28.1, 28.7, 35.1-35.3; a se vedea pct. 91, 106.1-106.3; Recomandarea nr. R(89)12, pct. 13.

[34] Regulile penitenciare europene, pct. 8.

[35] Ibidem, pct. 26.2, 26.6, 26.9, 28.4; a se vedea pct. 33.3, 33.7, 105.1.

[36] A se vedea pct. 28, 62.6, 77, 78.1, 78.3&5, 102.1; [https://www.unicef.org/tdad/councilofeuroperec08\(1\).pdf](https://www.unicef.org/tdad/councilofeuroperec08(1).pdf)

[37] CPT/Inf(2015)1-part, pct. 109; <https://rm.coe.int/16806ccb91>

[38] Ibidem, pct. 110.

Prin urmare, actorii vizați de sistemul justiției juvenile au misiunea fundamentală de a asigura tuturor o educație incluzivă de calitate superioară prin implementarea efectivă a garanțiilor existente, acordând o atenție specială minorilor din grupurile vulnerabile sau marginalizate. Această misiune urmează a fi realizată prin a se racorda, la nivel național, eforturile întreprinse la standardele europene de referință în domeniul dezvoltării competențelor cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții favorabile incluziunii și de calitate pentru a dobândi și menține aptitudini care îi permit persoanei să participe deplin în societate și să gestioneze cu succes tranzițiile pe piața forței de muncă [39].

Mai mult, activitățile identificate se pliază pe obiectivele Programului global de acțiune privind educația pentru dezvoltare durabilă al UNESCO [40], potrivit căruia educația pentru dezvoltare durabilă este un element integrant al unei educații de calitate și un factor favorizant principal pentru toate celelalte obiective de dezvoltare durabilă. Reglementările internaționale și regionale conturează particularitățile sistemelor naționale și bunele practici, care odată preluate înlesnesc găsirea de soluții pentru a răspunde nevoilor și provocărilor întâmpinate.

2.2. Analiza cadrului legal național și a politicilor în domeniu

Reglementările naționale care vizează aspectele educației în penitenciare, fiind indispensabil legate de recomandările internaționale în domeniu, au evoluat în timp astfel încât sistemul educațional din penitenciare, de la unul autosuficient și subordonat exclusiv administrației penitenciare, a ajuns a fi unul care pretinde a fi integrat în sistemul național al educației.

Pentru a determina importanța atribuită educației în activitățile de punere în executare a pedepselor penale, mai întâi de toate este necesar ca să fie identificate scopurile pedepsei penale prevăzute de legea penală. Astfel, Codul penal definește pedeapsa penală ca “o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor” [41]. Prin urmare, scopurile obiective urmărite de societate prin aplicarea pedepsei penale, conform legii, sunt corecția și reeducarea persoanei care a comis o faptă social periculoasă, însă metodele de realizare a acestora sunt reglementate de legislația execuțional-penală, care stabilește că “Principalele mijloace de corijare a condamnatului sunt: modul și condițiile de executare a pedepsei, munca social-utilă, munca educativă, instruirea profesională, învățământul general, influența exercitată de societate” [42].

Deci, coroborând și sintetizând reglementările de bază cuprinse în legislația națională, constatăm că pentru realizarea “corectării”, în calitate de scop (obiectiv) al pedepsei penale, sunt utilizate instrumente (mijloace) cum ar fi educația (munca educativă), instruirea profesională și învățământul general.

[39] Recomandarea Consiliului UE nr. 2018/C 189/01 din 22 mai 2018 privind competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții (Text cu relevanță pentru SEE); [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN); a se vedea Recomandarea nr. R(81)17 cu privire la politica de educare a adulților; <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804edce0>

[40] <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366797?posInSet=21&queryId=c555c12e-1268-496e-83ce-507626f3417a>

[41] Articolul 61 din Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18 aprilie 2002, republicat în Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14 aprilie 2009, art. Nr. 195; <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=331268>

[42] Articolul 171 din Codul de executare al Republicii Moldova, nr. 443 din 24 decembrie 2004, republicat în Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05 noiembrie 2010, art. Nr. 704; <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=336538>

Cu certitudine, acestea sunt elementele de bază ale instrumentarului atribuit, prin lege, în competența organelor ce pun în executare pedeapsa în vederea asigurării scopurilor pedepsei penale, mijloacele respective urmând a fi aplicate prin a se raporta la categoria infracțiunii, personalitatea și comportamentul condamnatului, conform unui program individual și continuu [43].

Aici trebuie de menționat că legislația de executare, la definirea “mijloacelor de corijare” (corectare) operează cu termeni care de fapt fac parte din noțiunea largă de educație, unele din ele fiind cicluri sau nivelului de învățământ stabilite prin Codul educației al Republicii Moldova [44] și care corespund cu Clasificarea Internațională Standard a Educației (ISCED-2011) [45]. Astfel, “instruirea profesională” și “învățământul general”, în calitate de cicluri ale învățământului (forme ale educației) obțin o importanță aparte sub aspectul exercitării unor funcții de realizare a scopurilor pedepsei penale, iar legislația execuțional-penală utilizează în cazul respectiv noțiunea generică de “instruire” [46].

Conform prevederilor articolului 240 din Codul de executare, în penitenciare se organizează în mod obligatoriu învățământul secundar general al condamnaților, excepția fiind doar condamnații în vârstă de peste 50 de ani, condamnații cu dizabilități severe, precum și condamnații la detențiune pe viață care au opțiunea de a urma învățământul secundar general la dorință. Aparent această normă este în contradicție cu prevederile articolului 13 alin. (1) și (2) din Codul educației, în conformitate cu care învățământul obligatoriu se finalizează cu învățământul liceal sau învățământul profesional tehnic secundar și postsecundar, iar obligativitatea frecventării învățământului obligatoriu încetează la vârsta de 18 ani. Totuși, reglementările legislației de executare nu trebuie examinate sub aspectul obligativității urmăririi de către deținuți a ciclului respectiv de învățământ, ci prin obligativitatea creării de către administrația penitenciară a condițiilor pentru funcționarea în instituție a școlilor din comunitate, care ar putea oferi nivelul/ciclul de instruire corespunzător. Similar legea prevede obligativitatea organizării în penitenciare a instruirii profesionale a condamnaților.

Deși legea prevede crearea condițiilor pentru învățământul secundar și superior al condamnaților, fondarea, reorganizarea și lichidarea instituțiilor de învățământ din sistemul administrației penitenciare, care urmează a fi efectuată în modul stabilit de Ministerul Justiției, de comun acord cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării [47], în prezent toate instituțiile de învățământ din cadrul sistemului administrației penitenciare au fost lichidate, sarcina instruirii deținuților revenind exclusiv instituțiilor de învățământ din comunitate, în raza cărora sunt amplasate penitenciarele respective.

De altfel, soluția adoptată corespunde standardelor internaționale, în special, celor prevăzute de Regulile penitenciare europene, potrivit cărora “în măsura în care este posibil, educația deținuților trebuie: a. să fie integrată în sistemul național de învățământ și formare profesională, astfel încât după liberare, aceștia să își poată continua procesul de învățământ și formare profesională; b. trebuie să se desfășoare sub auspiciile instituțiilor de învățământ din exterior” [48]. De asemenea, potrivit legislației naționale “diplomele, certificatele sau orice alte documente care atestă însușirea unei meserii, calificarea sau recalificarea profesională în cursul executării pedepsei sunt recunoscute, în condițiile legii, de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării” [49].

[43] Ibidem, articolul 171 alin. (2).

[44] Articolul 12 din Codul educației al Republicii Moldova, nr. 152 din 17 iulie 2014, publicat în Monitorul Oficial nr. 319-324 din 24 octombrie 2014, art. Nr: 634; <http://lex.justice.md/md/355156/>

[45] https://mecc.gov.md/sites/default/files/document/attachments/clasificarea_internationala_standard_a_educatiei.pdf

[46] Articolele 240, 241 din Codul de executare.

[47] Ibidem, articolul 240 alin. (6).

[48] A se vedea referința 35 supra; <https://rm.coe.int/16804c8d9a>

[49] Articolul 241 alin. (3) din Codul de executare.

În ceea ce privește deținuții minori, trebuie de menționat că, în conformitate cu prevederile alin. (4) al articolului 13 din Codul educației, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării are obligația de a elabora, aproba și monitoriza respectarea regulamentelor de școlarizare obligatorie a copiilor de vârstă școlară. Prin urmare, școlarizarea și formarea minorilor în detenție este dispusă implicit de reglementările privind învățământul obligatoriu, iar autoritățile implicate sunt obligate să asigure procesul de învățământ, astfel încât:

- administrația penitenciară să asigure condiții materiale pentru funcționarea instituțiilor de învățământ în cadrul penitenciarului, iar
- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Direcțiile de învățământ (în calitate de structuri responsabile aflate în subordinea administrației locale) și instituțiile de învățământ arondate să asigure procesul instructiv în conformitate cu curriculumul aprobat de Ministerul Educației.

Un aspect important al instruirii la general și al instruirii profesionale constă în faptul că desfășurarea unor activități constructive în penitenciare ajută nu doar la transformarea vieții în penitenciar, făcând-o mai asemănătoare cu cea din exterior, dar asigură, după eliberare, anumite competențe și deprinderi de a munci, fapt ce va facilita nu doar angajarea acestora în câmpul muncii, dar va asigura și integrarea lor în societate. În acest sens, Hotărârea de Guvern nr. 583 din 26 mai 2006 cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați stabilește expres că: “instruirea profesională a condamnaților în diferite specialități este organizată în scopul pregătirii teoretice și cultivării deprinderilor practice în profesia obținută, precum și pentru protecția social-juridică a condamnaților după eliberarea din instituțiile penitenciare și plasarea lor ulterioară în câmpul muncii” [50]. Conform aceleiași Hotărâri de Guvern, instruirea în specialitate este un proces continuu, care oferă condamnaților fără specialitate posibilitatea de a asimila în perioada executării pedepsei în locurile de detenție a câteva specialități conexe, iar alegerea profesiei se efectuează de către condamnați de sine stătător și este absolut benevolă, în limitele ofertei de specialități, instruirea cărora este realizată în penitenciarul respectiv.

Statutul executării pedepsei de către condamnați, în pct.419, stabilește în sarcina administrației penitenciare obligația asigurării procesului de instruire profesională “cu încăperi speciale, cu baza materială adecvată, literatură științifică și tehnică, precum și cu cadre didactice calificate”. De asemenea, se admite atragerea în calitate de profesori a specialiștilor din economia națională și a personalului penitenciar pe baza contractuală [51].

Reieșind din considerentul că acordarea de ajutor deținuților la obținerea sau recâștigarea deprinderilor de a munci este vitală pentru perspectivele de angajare în viața exterioară penitenciarului, deoarece prezintă o provocare pentru toate serviciile sociale, Parlament a aprobat Legea nr. 297 cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție [52], care stabilește competențele și obligațiile tuturor autorităților implicate sau tangente procesului de reintegrare socială a deținuților la eliberare din detenție.

Din perspectiva prezentului studiu, relevante sunt prevederile articolului 8 din Legea menționată, care prevăd că: “Organele de executare a pedepsei contribuie la adaptarea socială a persoanelor care se eliberează din locurile de detenție prin:

- crearea în penitenciare a sectoarelor de adaptare socială, care oferă condamnaților posibilitatea de a însuși priceperi și deprinderi necesare în viața independentă, de a obține o pregătire psihologică, morală și practică pentru viața în libertate;

[50] Pct. 417 din Statut, publicat în Monitorul Oficial Nr. 91-94 din 16 iunie 2006, art. Nr: 676; <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=316314>

[51] Ibidem, pct. 419 din Statutul executării pedepsei de către condamnați.

[52] Publicată în Monitorul Oficial Nr. 39-41 din 22 aprilie 1999, art. Nr: 171; <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311649>

- stabilirea de contacte preliminară între penitenciare și agențiile pentru ocuparea forței de muncă și coordonarea activității lor în vederea soluționării problemelor ce țin de plasarea în câmpul muncii a acestor persoane;
- acordarea de asistență și coordonarea activităților între instituțiile penitenciare și organele de probațiune, elaborarea și implementarea programelor de adaptare socială a persoanelor în cauză până la eliberarea lor din detenție.”

În plus, administrația penitenciarului, cu 6 luni înainte de eliberarea condamnatului, are obligația de a-l familiariza pe acesta cu principiile și normele de bază ale legislației în domeniul ocupării forței de muncă, să explice modul de plasare în câmpul muncii, drepturile și obligațiile în procesul căutării locului de muncă și, în baza cererii scrise, în care condamnatul își precizează opțiunea privind locul de trai după executarea pedepsei și își exprimă dorința de a fi plasat în câmpul muncii, prin intermediul Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, expediază Agenției pentru ocuparea forței de muncă de la locul de trai ales informația necesară pentru a organiza plasarea în câmpul muncii a persoanei respective [53].

În vederea implementării prevederilor Legii respective inițial a fost emisă Hotărârea Guvernului nr. 918 din 05 octombrie 1999 cu privire la crearea Centrului coordonator de adaptare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție [54], act care a fost substituit prin Hotărârea Guvernului nr. 746 din 26 octombrie 2015 cu privire la crearea Consiliului național de coordonare a activității de reintegrare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție [55], care atribuie sarcina monitorizării executării Legii cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție unui nou organ.

Rolul educației și instruirii profesionale/vocaționale pentru persoanele aflate în detenție, dar și pentru mediul penitenciar urmează, a fi examinat în comun cu activitățile de muncă sau, mai nou, cu instruirea în cadrul învățământului dual. Cu atât mai mult că din textul Regulamentului cu privire la organizarea programelor de formare profesională tehnică prin învățământ dual [56] se conturează expres faptul că învățământul dual poate fi organizat în baza acordului de cooperare încheiat între instituția de învățământ profesional tehnic, agentul economic și instituțiile penitenciare pentru a realiza în colaborare scopurile fiecărei părți.

În contextul aprecierii importanței educației în penitenciare, trebuie de menționat că o justificare suplimentară a necesității de investiții în educație, formare și muncă în cadrul sistemului penitenciar poate fi regăsită în Foaia de parcurs a Oficiului Națiunilor Unite privind Drogurile și Criminalitatea (UNODC) în elaborarea programelor de reabilitare bazate pe închisori (2017) [57], care stabilește câteva considerente principale:

- acordarea de posibilități prin care deținuții pot învăța noi abilități și își pot dezvolta o experiență profesională îi va ajuta să se țină departe de crimă atunci când părăsesc închisoarea, contribuind astfel la misiunea generală a administrației penitenciare de a contribui la siguranța publică;
- oferirea de activități ocupaționale în închisori ajută la transformarea vieții în închisoare astfel încât aceasta să fie cât mai asemănătoare cu cea din exterior;
- acordarea de timp suficient pentru implicare în activități educaționale relevante, de formare profesională sau de muncă productivă formează, ceea ce în Regulile Nelson Mandela se numește “viață profesională normală”; [58]

[53] Ibidem, articolul 12.

[54] Publicată în Monitorul Oficial nr. 112-114 din 14 octombrie 1999, art. Nr. 975; <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=296940>

[55] Publicată în Monitorul Oficial nr. 297-300 din 30 octombrie 2015, art. Nr. 839; <http://lex.justice.md/md/361673/>

[56] Hotărârea Guvernului nr. 70 din 22 ianuarie 2018 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la organizarea programelor de formare profesională tehnică prin învățământ dual, publicat în Monitorul Oficial nr. 27-32 din 26 ianuarie 2018, art. Nr. 80; <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=373978>

[57] UNODC (2017). Foaie de parcurs pentru elaborarea programelor de reabilitare bazate pe penitenciare. Criminal Justice Handbook Series. Oficiul Națiunilor Unite privind Drogurile și Criminalitatea, Viena, 2017, p. 4.

[58] Regulile Nelson Mandela, Regula 99(1).

- oferirea de programe educaționale, de formare profesională și de muncă în închisori poate susține ordinea, siguranța și securitatea în penitenciare și poate ajuta ca închisorile să se transforme în medii (mai) pozitive. Deținuții angajați în activități constructive sunt mai puțin susceptibili de a deveni nemulțumiți și de a cauza probleme. Acest lucru poate fi valabil în special dacă există stimulente și privilegii legate de implicarea lor în activitățile oferite, cum ar fi reducerea sentinței, precum și remunerarea financiară - aceasta din urmă fiind o cerință în cazul programelor de muncă. Reabilitarea înseamnă că deținuții sunt mai ușor de administrat și mai puțin predispuși la violență. Deși securitatea și reabilitarea sunt uneori percepute ca noțiuni contrare, programele de reabilitare bine întreținute îmbunătățesc efectiv siguranța și controlul în interiorul închisorilor. [59]

Munca poate produce resurse financiare și de altă natură atât pentru deținuții înscrși în astfel de programe, cât și pentru sistemul penitenciar. Resursele ar putea fi *directe* (de ex. cultivarea propriei hrane, sau activitățile de menținere a curățeniei realizate de deținuți în penitenciare), ori *indirecte* (de ex. atunci când produsele rezultate muncii deținuților sunt vândute, iar o parte din profit este reinvestit în sistemul penitenciar).

Pentru a finaliza analiza cadrului legal național în domeniul educației persoanelor aflate în detenție, reieșind din expunerea de mai sus unde au fost prezentate particularitățile faptului că subiecți ai învățământului obligatoriu preponderent sunt persoanele sub 18 ani, este necesară o prezentare succintă a statutului juridic al minorilor aflați în detenție.

Codul de executare și Statutul executării pedepsei de către condamnați, includ prevederi distincte privind modul și condițiile de detenție a minorilor în centrele de detenție pentru minori și tineri. Potrivit prevederilor legale, în cadrul acestor instituții, își execută pedeapsa condamnații în vârstă de până la 18 ani, precum și condamnații adulți în vârstă de până la 23 ani, respectiv, în privința cărora instanța de judecată a dispus continuarea executării pedepsei în centrele de detenție.

Regimurile și condițiile de detenție în centrele de detenție pentru minori și tineri corespund regimurilor și condițiilor prevăzute pentru locurile de deținere de tip semiînchis, cu particularitățile prevăzute de articolele 252 și 253 din Codul de executare. La expirarea termenului de 6 luni, din ziua intrării în instituție, însă nu a mai mult de 1/3 din durata pedepsei, minorii aflați în regim inițial pot fi transferați în regim comun de detenție, luându-se în considerare perioada de carantină. Transferul minorului în regim de resocializare are loc cu cel puțin 6 luni înainte de expirarea termenului pedepsei, în condițiile alin. (1) al articolului 282 din Codul de executare. Condamnaților aflați în regim de resocializare li se poate permite deplasarea fără escortă sau însoțire în afara centrului de detenție, dacă acest aspect este condiționat de caracterul muncii îndeplinite.

Condamnatul care a împlinit vârsta de 18 ani poate fi transferat pentru executarea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis, în condiții comune de deținere. Transferul este dispus de instanța de judecată, în baza unui demers al administrației centrului de detenție.

[59] Pedro das Neves, Recomandări privind implementarea unui model durabil de muncă în penitenciarele din Moldova, pct.16, Studiu elaborat în cadrul Proiectului EUTAP4 "Sprijin acordat sistemelor de executare, probațiune și reabilitare în Moldova", EuropeAid/135390/DH/SER/MD, finanțat de Uniunea Europeană, implementat de CILC, GIZ, IPR, NHC și IRP, 2017

- oferirea de programe educaționale, de formare profesională și de muncă în închisori poate susține ordinea, siguranța și securitatea în penitenciare și poate ajuta ca închisorile să se transforme în medii (mai) pozitive. Deținuții angajați în activități constructive sunt mai puțin susceptibili de a deveni nemulțumiți și de a cauza probleme. Acest lucru poate fi valabil în special dacă există stimulente și privilegii legate de implicarea lor în activitățile oferite, cum ar fi reducerea sentinței, precum și remunerarea financiară - aceasta din urmă fiind o cerință în cazul programelor de muncă. Reabilitarea înseamnă că deținuții sunt mai ușor de administrat și mai puțin predispuși la violență. Deși securitatea și reabilitarea sunt uneori percepute ca noțiuni contrare, programele de reabilitare bine întreținute îmbunătățesc efectiv siguranța și controlul în interiorul închisorilor. [59]

Munca poate produce resurse financiare și de altă natură atât pentru deținuții înscrși în astfel de programe, cât și pentru sistemul penitenciar. Resursele ar putea fi *directe* (de ex. cultivarea propriei hrane, sau activitățile de menținere a curățeniei realizate de deținuți în penitenciare), ori *indirecte* (de ex. atunci când produsele rezultate muncii deținuților sunt vândute, iar o parte din profit este reinvestit în sistemul penitenciar).

Pentru a finaliza analiza cadrului legal național în domeniul educației persoanelor aflate în detenție, reieșind din expunerea de mai sus unde au fost prezentate particularitățile faptului că subiecți ai învățământului obligatoriu preponderent sunt persoanele sub 18 ani, este necesară o prezentare succintă a statutului juridic al minorilor aflați în detenție.

Codul de executare și Statutul executării pedepsei de către condamnați, includ prevederi distincte privind modul și condițiile de detenție a minorilor în centrele de detenție pentru minori și tineri. Potrivit prevederilor legale, în cadrul acestor instituții, își execută pedeapsa condamnații în vârstă de până la 18 ani, precum și condamnații adulți în vârstă de până la 23 ani, respectiv, în privința cărora instanța de judecată a dispus continuarea executării pedepsei în centrele de detenție.

Regimurile și condițiile de detenție în centrele de detenție pentru minori și tineri corespund regimurilor și condițiilor prevăzute pentru locurile de deținere de tip semiînchis, cu particularitățile prevăzute de articolele 252 și 253 din Codul de executare. La expirarea termenului de 6 luni, din ziua intrării în instituție, însă nu a mai mult de 1/3 din durata pedepsei, minorii aflați în regim inițial pot fi transferați în regim comun de detenție, luându-se în considerare perioada de carantină. Transferul minorului în regim de resocializare are loc cu cel puțin 6 luni înainte de expirarea termenului pedepsei, în condițiile alin. (1) al articolului 282 din Codul de executare. Condamnaților aflați în regim de resocializare li se poate permite deplasarea fără escortă sau însoțire în afara centrului de detenție, dacă acest aspect este condiționat de caracterul muncii îndeplinite.

Condamnatul care a împlinit vârsta de 18 ani poate fi transferat pentru executarea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis, în condiții comune de deținere. Transferul este dispus de instanța de judecată, în baza unui demers al administrației centrului de detenție.

[59] Pedro das Neves, Recomandări privind implementarea unui model durabil de muncă în penitenciarele din Moldova, pct.16, Studiu elaborat în cadrul Proiectului EUTAP4 "Sprijin acordat sistemelor de executare, probațiune și reabilitare în Moldova", EuropeAid/135390/DH/SER/MD, finanțat de Uniunea Europeană, implementat de CILC, GIZ, IPR, NHC și IRP, 2017

2.3. Exemple de bune practici: Franța

Experiența franceză ne ajută să înțelegem ansamblul principalelor caracteristici și roluri atribuite educației și formării profesionale în cadrul sistemelor globale de educație și formare din perspectiva învățării pe tot parcursul vieții, precum și relevanța formării pentru educație profesională și interacțiunea cu piața muncii. În Franța, învățarea pe tot parcursul vieții cuprinde toate nivelurile de educație. Aceasta acoperă întregul spectru al educației și formării inițiale și continue, toate categoriile de vârstă, inclusiv formarea profesională și alternativă, promovează și sprijină (re)integrarea pe piața muncii, încurajează dezvoltarea competențelor și a carierei prin dobândirea de noi calificări, contribuie la progresul economic, social și cultural. Învățământul general (primar, secundar și superior) [60] și formarea profesională [61] țin de competența ministerelor de profil, acestea creând parteneriate strategice, axate pe beneficii academice și sociale durabile. Începând cu anii '80, autoritățile locale (la nivel regional, departamental și municipal) au avut responsabilități privind implementarea politicilor naționale, în special, în ceea ce privește formarea profesională și gestionarea spațiilor educaționale [62].

Paralel, de către autoritățile franceze sunt oferite oportunități de învățare pentru grupuri vulnerabile, sunt elaborate scheme de formare pentru persoanele aflate în detenție. În linii mari, aceste scheme de formare profesională fac parte din procesele de integrare menite să ofere calificări persoanelor din penitenciare, pregătindu-le pentru eliberare și reîntoarcerea la viața profesională. Formarea, generală sau profesională, este unul dintre instrumentele esențiale ale reintegrării. Datele statistice vorbesc de la sine atunci când se insistă asupra educației și pregătirii profesionale în penitenciare. Mai mult de jumătate dintre deținuții aflați în penitenciarele din Franța au absolvit în cel mai bun caz școala primară și nu au o calificare profesională reală. Rata de analfabetism a populației din penitenciare este în jur de 10,9%, care este mai mare decât media națională [63]. Din 2006, legislația franceză a încorporat cadrul de referință al educației și formării în mediul penitenciar, astfel încât accesul la educație pentru deținuți să aibă drept bază comună cunoștințele și abilitățile posedate [64]. În același timp, baza comună de referințe stabilește procedurile de validare a învățării anterioare, în special pentru formarea de mai departe și acordarea diplomelor. Astfel, angajarea într-un curs de formare comportă un caracter formal [65].

În Franța, misiunea didactică din penitenciare se realizează sub patronajul Ministerul Educației Naționale și Tineretului și a Ministerului Muncii, sub supravegherea Ministerului Justiției (a Administrației penitenciarelor). Personalul are aceeași pregătire și statut ca și colegii lor din instituțiile de învățământ general. În activitatea lor ei se ghidează de curriculum-urile și metodologiile aprobate în sistemul de învățământ național. La rândul său, administrația penitenciarelor este responsabilă de analiza nevoilor deținuților, de proiectarea și implementarea programelor de instruire, precum și de monitorizarea și evaluarea eficienței acestora în unitățile aflate sub controlul lor. Participarea deținuților la formările profesionale este stimulată financiar.

Începând cu 01 ianuarie 2015 [66], consiliile regionale sunt responsabile de formarea persoanelor deținute în penitenciare potrivit acordurilor de transfer de competență încheiate cu statul [67]. Consiliile regionale finanțează și planifică programele de instruire.

[60] Ministerul Educației Naționale și Tineretului și Ministerul Învățământului Superior, Cercetării și Inovării.

[61] Ministerul Justiției, Ministerul Muncii, Ministerul Solidarității și Sănătății.

[62] Centre Inffo (2019). Vocational education and training in Europe: France. Cedefop ReferNet VET in Europe reports 2018. Author: Romain Pigeaud Contributors: Régis Roussel and Stéphane Héroult, p. 2, 5-6.

[63] <http://www.justice.gouv.fr/prison-et-reinsertion-10036/la-formation-et-lenseignement-12000.html>

[64] Art. L 122-1-1 - L122-7 din [Codul educației, versiunea consolidată la 5 august 2019](#).

[65] Secțiunea 2, art. 27-29 din Legea nr. 2009-1436 din 24 noiembrie 2009 cu privire la sistemul penitenciar; <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000021312171&categorieLien=id>

[66] Prin aplicarea Legii nr. 2014-288 din 05 martie 2014 privind formarea profesională, ocuparea forței de muncă și democrația socială; <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000028683576>

[67] De exemplu, în Regiunea Bretagne: <http://www.gref-bretagne.com/Actualites/Breves/Formation-des-detenus.-La-Region-signe-une-convention>

Ilustrativ, în 2017, ca urmare a finanțării din partea Fondului social european, a Guvernului, Consiliilor Regionale și a Agenției Naționale pentru Coeziune Socială și Egalitatea de Oportunități 15% din deținuți au beneficiat de instruire. Regiunile cheltuiesc 0,9% din fondurile lor de formare pentru deținuții din penitenciare [68]. Antrenarea în activități culturale reprezintă un element important al educației pentru eliberare și al dezvoltării de abilități, fiind considerată în Franța nu doar ca un divertisment, ci și ca o modalitate importantă de a facilita reinserția, grație impactului indirect pe care activitățile culturale îl au asupra atitudinilor, motivației și stimei de sine a deținuților [69].

Autoritățile colaborează strâns cu organizațiile de orientare și formare din sectorul privat, prin contractarea serviciilor lor. În acest context, prezintă interes activitățile realizate de INFREP, Institutul Național pentru Formare și Cercetare în Educație Permanentă [70], o organizație de formare profesională pentru adulți, creată în 1982 de Liga Educației. Organizația este specializată în educație nonformală, așa-numita 'educație populară'. Ca centru de formare profesională Infrep funcționează inclusiv în sistemul de educație conceput în penitenciarele din Franța. Infrep are 27 de agenții în toată Franța, cu aproximativ 30.000 de cursanți și 350 de formatori. Publicul țintă este foarte variat: de regulă, solicitanții de locuri de muncă și persoanele cu un nivel scăzut de calificare, dar pot fi și tinerii care doresc să obțină o diplomă, angajatori, persoane care își regândesc cariera, imigranți, audiențe specifice (cum ar fi deținuții) și formatori.

Cât privește sistemul de educație și formare din penitenciarele franceze, Infrep are o istorie vastă în lucrul cu deținuții. În cadrul contractelor publice, Infrep oferă în mod regulat deținuților cursuri de formare profesională, dar și de formare a competențelor de bază. Cadrul legal dispune obligația de a pune la dispoziție deținuților programe de educație și formare profesională (în special persoanelor tinere și slab calificate) [71]. Există două niveluri de educație în penitenciare: vocațional și nevocațional [72]. Ghidul deținutului nou venit [73] conține informația privind posibilitățile de educație și formare. INFREP își modelează cursurile de formare prin a se ține cont de specificul instruirii oferite deținuților minori și adulți [74], astfel încât să răspundă așteptărilor privind abilitățile necesare reintegrării acestora și necesităților pieței muncii. Infrep a implementat mai multe proiecte ce au adus plus valoare mecanismelor de educație și formare vocațională, fiind promovate competențele de bază de angajare, accesibilitatea oportunităților de învățare (SBS - <https://straightenbasicskills.weebly.com/>), e-incluziunea (ECVET4e-inclusion - <http://www.ecvet4e-inclusion.eu/>), proiectarea modelelor noi de școală de producție (PROPULSE+ - <https://propulse-plus.eu/>), construirea și susținerea căilor de ucenicie de succes (ASSET - <https://www.asset-partnership.eu/>).

Atitudinea deschisă și respectul față de diversitate fac extrem de actuală componenta educației la distanță, deoarece facilitează educația și formarea tuturor. În Franța, educația la distanță se rezumă în principiu la cursurile prin corespondență (prin poștă ordinară): utilizarea TIC nu este permisă în penitenciarele franceze. Puține organizații gestionează educația la distanță în penitenciare. În acest sens, putem aminti cursurile gratuite oferite de organizația voluntară AUXILIA [75], serviciile de educație la distanță CNED [76], AFPA [77] și universitare pentru care deținuții trebuie să plătească.

[68] Apendicele la Cartea albă pentru finanțare 2018. Formare profesională, p. 36;

[69] Summary Report "Prison education and training in Europe current state-of-play and challenges", May 2013, p. 30.

[70] <https://www.infrep.org/presentation-infrep/>

[71] <http://www.justice.gouv.fr/prison-et-reinsertion-10036/la-formation-et-lenseignement-12000.html>

[72] <https://epale.ec.europa.eu/fr/node/36703>

[73] http://www.justice.gouv.fr/art_pix/Guide_Je_suis_en_detention_V8_Mars2019_opt.pdf

[74] Din 188 instituții penitenciare 6 sunt pentru minori;

[75] <https://nonprofitpanel.org/organizations/auxilia-france/>

[76] <https://www.cned.fr/>

[77] <https://www.afpa.fr/>

Activitățile de orientare și de formare din sistemul francez creează platforma pentru valorificarea potențialului educațional de către fiecare deținut, fiind-și sporită capacitatea de gestionare eficientă a propriei cariere și interacțiunile sociale. Actorii implicați dau dovadă de o atitudine pro-activă, implementând politicile în domeniul educației, formării continue și ocupării forței de muncă prin consolidarea parteneriatelor și platformelor stabilite între școli, comunități și întreprinderi la nivel local, în special în zonele rurale, care au un rol esențial în răspândirea educației antreprenoriale [78].

2.3. Exemple de bune practici: Germania

Sistemul german de educație și formare profesională, cunoscut și sub denumirea de sistem de formare duală, este plenar recunoscut la nivel mondial datorită combinației sale de teorie și formare încorporată într-un mediu de muncă real. Sistemul dual este ferm stabilit în sistemul de învățământ german. Principala caracteristică a sistemului dual este cooperarea între întreprinderile mici și mijlocii, pe de o parte, și școlile profesionale finanțate public, pe de altă parte. Această cooperare este reglementată de lege. Cursanții din sistemul dual își petrec de obicei o parte din fiecare săptămână la o școală profesională și cealaltă parte la o întreprindere sau pot petrece perioade mai lungi în fiecare dintre aceste instituții/organizații înainte de a se alterna. Pregătirea durează de obicei de la doi până la trei ani și jumătate [79]. Practicile respective sunt ancorate, cu adaptările de rigoare, și în sistemul penal care plasează demnitatea umană în centrul eforturilor sale.

Sistemul german este organizat în jurul principiilor centrale ale resocializării și reabilitării, axat pe formare profesională și educație. Este de remarcat faptul că accentul pe reabilitare este clar definit în legislație. Potrivit Legii federale privind executarea pedepselor [80], unicul scop urmărit prin privarea de libertate este “de a oferi deținuților posibilitatea de a duce pe viitor o viață social responsabilă, fără încălcarea legilor, în acest sens fiind asigurat în penitenciare un mediu asemănător celui din comunitate (denumit și “principiul normalizării”) și organizat astfel încât să faciliteze reintegrarea în societate [81]. Reglementările în domeniu sunt de nivel federal și regional (de land). Din 2008 cele 16 landuri își încep fiecare în parte propria politică penitenciară, susținută de propriile reglementări, în conformitate cu principiile politicii federale. Landurile au discreția de a-și organiza activitatea prin a echilibra specificul regional și cerințele minime obligatorii privind garanțiile deținuților privați de libertate și măsurile de siguranță impuse de ordinea publică.

În Germania deținuților li se oferă, de rând cu “pachetul” de privilegii integrate în tratament, educația și formarea necesară care ar facilita obținerea unui loc de muncă decent după eliberare, li se creează condiții pentru contactarea cu lumea exterioară, inclusiv să lucreze în afara instituției penitenciare. Tratamentul unor categorii particulare de deținuți implică minorii și tinerii. Curtea Constituțională Federală a pronunțat o hotărâre de reper în mai 2006 vizând serviciile corecționale pentru minori. Înaltul For a decis că este timpul să se înceteze “împrumutul” (preluarea de norme) din Legea federală privind executarea pedepselor și să se adopte o lege specială privind justiția juvenilă, care să țină cont de particularitățile de dezvoltarea fizică și mentală a acestora. Reforma competențelor federale și de land a condiționat elaborarea unui asemenea act în fiecare land [82].

[78] A se vedea *Éducation à l'esprit d'entreprise: guide des formateurs*, Union européenne, 2014;

[79] <https://www.bmbf.de/en>

[80] Lege aplicabilă doar adulților, în vigoare din 01 ianuarie 1977; <https://www.gesetze-im-internet.de/stvollzg/BjNR005810976.html>

[81] *Sentencing and Prison Practices in Germany and the Netherlands: Implications for the United States*, October 2013, Ram Subramanian, Alison Shames, p. 7;

[82] *The Prison System in Berlin*, the Berlin Senate Department for Justice and Consumer Protection, Department III, Berlin, October 2015, p. 5-6; https://www.berlin.de/justizvollzug/_assets/senjustv/sonstiges/broschuere-justizvollzug-englisch.pdf

Etosul organizării justiției pentru minori în Germania este cel al intervenției minime, în care prioritate se acordă devierii [de la aplicarea sancțiunilor severe]. Atunci când se aplică sancțiuni, sunt preferate măsuri mai puțin severe (precum amenzile, avertismentele, munca în folosul comunității, medierea, restituirea, reparația, formarea socială și/sau profesională). Privarea de libertate este o soluție de ultim resort, pedeapsa maximă pentru care, de regulă, este de cinci sau zece ani pentru unele infracțiuni grave. Dacă se dorește salvarea potențialului acestor deținuți - ca membri ai comunităților care contribuie -, în asemenea circumstanțe, este de remarcat faptul că educația și formarea profesională rămân a fi esențiale prin a le crește șansele de reabilitare și reintegrare. Din 1953, tinerii infractori adulți (cu vârste cuprinse între 18 și 21 de ani) sunt tratați ca o categorie specială aflată sub jurisdicția instanțelor pentru minori, care sunt autorizate să aplice legislația specifică minorilor dacă se stabilește că dezvoltarea morală și psihologică a infractorului este în plină formare sau dacă se dovedește că motivele și circumstanțele infracțiunii sunt tipice delinvenței juvenile. În esență, aceasta extinde domeniul de aplicare al justiției pentru minori pentru tinerii în vârstă de 27 de ani, întrucât un adolescent de 18 ani condamnat la zece ani de închisoare va rămâne sub jurisdicția Legii privind justiția juvenilă [83].

Dacă e să exemplificăm mecanismul de lucru la nivel regional, avem experiența sistemului Penitenciar din landul federal Berlin [84]. Potrivit lui Fiodor Dostoievski "Poți judeca o societate după felul cum (cât de bine) își tratează deținuții". Sistemul Penitenciar din landul federal Berlin promovează acest postulat fiind conceput ca un sistem de aplicare a terapiei și a tratamentului menit să remedieze deficiențele și să perfecționeze competențele deținuților. [85] Având o bază legală complexă sistemul penitenciar are capacitatea de a implementa o gamă largă de programe individuale și de grup. Acestea includ facilități terapeutice sociale pentru deținuții de sex masculin, feminin și pentru minori, precum și măsuri alese pentru a satisface cel mai bine nevoile individuale pentru alte categorii (de ex. consumatorii de droguri). Sistemul penitenciar cooperează strâns cu agențiile externe, recunoscând că cunoștințele și abilitățile lor sunt indispensabile pentru un sistem penal eficient și pentru reintegrarea cu succes a deținuților în comunitate după eliberarea lor. Caracteristic este faptul că Sistemul Penitenciar din landul federal Berlin menține instituții de detenție separate pentru femei și minori cu scopul de a satisface nevoile specifice ale femeilor și tinerilor aflați în detenție.

Detenția minorilor condamnați are un statut special în landul Berlin. Orientările specifice și obiectivele urmărite de un sistem modern de detenție juvenilă sunt definite în Legea privind justiția juvenilă, care este în vigoare de la 01 ianuarie 2008. Deținuții de sex masculin sunt plasați în arest preventiv și își execută pedeapsa privativă de libertate în Centrul de detenție pentru minori din Berlin. Tratamentul aplicat acestora urmează a fi corect și educativ adecvat pentru a avea un impact pozitiv și de durată asupra modului în care infractorii minori continuă să se maturizeze și dezvolte în perioada de detenție. Exercițarea controalelor stricte este necesară, deoarece detenția este impusă numai atunci când au fost comise infracțiuni grave - și adesea multiple - în trecut. Una dintre cele mai mari provocări cu care se confruntă mandatul detenției juvenile este de a pune în aplicare o strategie eficientă de dezvoltare pozitivă sustenabilă în perioada de detenție. În acest sens, se evaluează verdictul instanței, informațiile furnizate de asistenții sociali și ofițerii de probațiune, precum și rezultatele obținute din testele psihologice și instrumentele de evaluare a competențelor. Constatările și concluziile formulate sunt incluse în planul individual de executare a pedepsei care este înmănat deținutului, revizuit periodic și actualizat în mod continuu. Există un concept de tratament specific pentru deținuții dependenți de droguri sau care sunt expuși riscului de dependență, precum și programe speciale de terapie socială pentru deținuții cu tulburări comportamentale ce prezintă un risc sporit de violență sau de recidivă.

[83] Sentencing and Prison Practices in Germany and the Netherlands: Implications for the United States, p. 14.

[84] www.berlin.de/justizvollzug

[85] The Prison System in Berlin, Berlin Senate Department for Justice and Consumer Protection, Department III, Berlin, Germany, October 2015, p. 4.

Totodată, deținuții minori și tineri trebuie să participe la programe de calificare profesională sau să urmeze cursuri școlare. Majoritatea covârșitoare a deținuților nu au absolvit școala și nici nu au finisat careva studii de calificare profesională. Acesta este motivul pentru care abilitățile școlare de bază trebuie adesea studiate înainte ca deținuții să fie înrolați în învățământul liceal, vocațional și tehnologic. O varietate de meserii și profesii pot fi învățate și predate în peste 20 de ateliere. Paralel, cursuri de formare sau calificări modulare sunt oferite pentru a pregăti deținuții pentru educația și oportunitățile de angajare după eliberare. Rata de angajare în centrele de detenție pentru minori s-a îmbunătățit constant în ultimii ani, ajungând la peste 90%. Tinerii deținuți au posibilitatea de a participa la ateliere de teatru, artă și muzică ca activități recreative sau de a participa la unul dintre grupurile de agrement obișnuite. Sportul joacă un rol important: se practică și se joacă fotbal, sporturi atletice, tenis de masă și alte tipuri de sport [86].

Femeile tinere sunt amplasate într-o zonă separată a Centrului de corecție pentru femei din Berlin. Întreaga infrastructură a penitenciarului pentru adulți se află la dispoziția acestora. Mai mult, varietatea de servicii disponibile le permite femeilor tinere să învețe, să-și dezvolte competențe sociale și să depășească deficiențele în educația școlară și în educația generală. Activitățile sunt realizate în cadrul propriului Centru pentru ocuparea minorilor, care oferă programe structurale de bază implementate în colaborare cu instituții de învățământ extern. Centrul se implică gradual de la identificarea abilităților individuale, formare și până la asigurarea unui loc de muncă în cadrul penitenciarului și ulterior în libertate.

Pentru a obține rezultatele scontate și a face posibilă performanța sistemului penitenciar pus în aplicare, de o importanță capitală este calificarea și pregătirea personalului angajat și/sau antrenat. De la admiterea în serviciu (timp de 24 de luni) și pe parcursul activității (periodic), personalul trece prin filtrul instruirilor și formărilor (cursuri practice în alternanță cu studii teoretice). Obiectivul este de a însoți și de a sprijini angajații centrelor corecționale de-a lungul carierei lor profesionale, de a-i pregăti pentru noi responsabilități și de a-i califica pentru a putea face față numeroaselor și diverselor provocări în munca realizată și așteptările lor legate de rezultatele înregistrate, abordând o perspectivă fiabilă, pozitivă [87].

Sistemul Penitenciar din landul federal Berlin este doar unul din cele 16 existente în Germania, care prezintă experiențe pozitive și, uneori, inovative în calea creării unor modele de succes de resocializare și reintegrare a deținuților. Tranziția spre practici obiectiv revoluționare poate fi facilitată prin preluarea experienței germane. Or, acest fapt urmează a fi exemplificat mai jos prin implementarea unui program educațional și de formare profesională bazat pe bunele practici dezvoltate în landul federal Baden-Württemberg.

[86] Ibidem, p. 14-17.

[87] The Prison System in Berlin, Berlin Senate Department for Justice and Consumer Protection, Department III, Berlin, Germany, October 2015, p. 38-39.

3. Experiența implementării Programului de educație și formare profesională în Penitenciarul nr. 10 - Goian "Viitorul nostru depinde de noi"

3.1. Istoric, misiunea, instrumente didactice

Pentru a putea constitui o imagine a valorii implementării Programului de educație și formare profesională în Penitenciarul nr. 10 - Goian "Viitorul nostru depinde de noi" (Programul) pentru sistemul de executare a pedepselor privative de libertate din Republica Moldova este fundamental să se identifice locul, contextul, eșantionul și evoluțiile din cadrul sistemului penitenciar la momentul implementării.

Mai întâi de toate trebuie de precizat că, până în anul 2012, Penitenciarul nr. 10 - Goian, unde a fost implementat Programul, funcționa în calitate de penitenciar de tip deschis pentru deținerea persoanelor adulte de sex masculin, minorii condamnați la pedeapsa închisorii fiind deținuți în Penitenciarul nr. 2 - Lipcani [88]. În aceeași perioadă în cadrul sistemului penitenciar funcționau mai multe școli de meserii subordonate administrației penitenciare.

Pentru asigurarea șanselor egale de acces la instruire generală, în temeiul ordinului comun al Ministerului Educației și Tineretului, Ministerului Justiției, Ministerului Administrației Publice Locale și Ministerului Finanțelor [89], în anul 2011, au fost deschise clase de instruire generală afiliate școlilor, gimnaziilor, liceelor din raza dislocării penitenciarelor după cum urmează:

- Liceul Teoretic Lipcani - Penitenciarul nr. 2 - Lipcani - 45 deținuți;
- Liceul Teoretic "Mihai Eminescu" Cahul - Penitenciarul nr. 5 - Cahul - 4 deținuți;
- Liceul Teoretic Lăpușna - Penitenciarul nr. 7 - Rusca - 2 deținute;
- Școala Medie nr. 9, or. Bălți - Penitenciarul nr. 11 - Bălți - 7 deținuți;
- Școala nr. 41, or. Chișinău - Penitenciarul nr.13 - Chișinău - 26 deținuți;
- Gimnaziul Saharna, or. Rezina - Penitenciarul nr.17 - Rezina - 3 deținuți.

Conform "Notei informative generalizate privind activitatea DAEPAS DIP [90] pentru perioada de activitate a anului 2011", reieșind din datele de evidență a elevilor, pentru anul de studii 2011-2012 au fost înmatriculați în total 93 deținuți minori, dintre care au încheiat anul de studii - 87, iar 11 au susținut examenele de absolvire a gimnaziului. În Penitenciarul nr. 2-Lipcani (datorită specificului acestuia), spre deosebire de celelalte penitenciare, au fost deschise trei clase. Prin urmare, în clasa a VII au fost înmatriculați - 10 elevi, în clasa a VIII - 7 elevi, iar în clasa a IX - 17 elevi.

În procesul de instruire profesională în anul de învățământ 2011-2012, în întreg sistemul penitenciar, erau încadrați 612 deținuți la 12 specialități, din care în Penitenciarul nr. 2-Lipcani au fost înmatriculați 47 minori, din ei: la specialitatea "Strungar" - 14 persoane, "Tâmplar" - 23 persoane și "Lăcătuș reparator" - 10 persoane.

[88] Ordinul Ministrului Justiției nr. 327 din 18 august 2005.

[89] Ordinul comun nr. 409 din 01 mai 2009/nr. 217 din 04 mai 2009/nr. 63 din 01 mai 2009/nr. 48 din 04 mai 2009

[90] Direcția Activitate Educativă, Psihologică și Asistență Socială a Departamentului Instituțiilor Penitenciare.

În temeiul Hotărârii Guvernului nr. 721 din 03 septembrie 2014 “Cu privire la reorganizarea unor instituții de învățământ secundar profesional” [91], în decursul anului 2015, a fost reorganizată activitatea instituțiilor de învățământ secundar profesional din sistemului penitenciar. Pentru punerea în executare a hotărârii menționate a fost emis Ordinul comun al Ministerului Educației și Ministerului Justiției “Cu privire la organizarea unor grupe pentru formarea profesională a deținuților în cadrul instituțiilor de învățământ secundar profesional” [92], care include specialitățile și instituțiile penitenciare unde urma să fie organizată instruirea respectivă.

Astfel, pentru anul de învățământ 2014-2015, instruirea profesională a fost organizată conform noilor modificări și cu respectarea planului de înmatriculare stabilit de către Ministerul Educației, fiind înscriși în învățământul profesional 497 de deținuți pentru un portofoliu de 15 meserii (specialități). Pentru anul de învățământ 2015-2016, situația centralizată sistemică relevă că, în instituțiile de învățământ cu care colaborează sistemul penitenciar, au fost înscriși 489 de deținuți pentru următoarele meserii (profesii): tencuitor, electro-sudor sudare materială, sculptor în lemn și coajă de mesteacăn, lăcătuș reparator, frezor, sudor sudare manuală, mașinist la mașina de tăiat piatră, tâmplar, cazangiu, montator pereți, plafoane din ghips-carton, lăcătuș la lucrări de asamblare mecanică, lăcătuș reparator, frizer, cusătoreasă industria confecțiilor/ușoară, confecționar articole de marochinărie, operator la calculator, tencuitor/zugrav.

Un factor important ce a determinat evoluția sistemului de educație a minorilor în această perioadă a fost decizia administrației penitenciare de realocare a minorilor în Penitenciarul nr. 10-Goian prin implementarea paralelă a Proiectului, valorificat în comun de către Departamentul Instituțiilor Penitenciare și Misiunea Norvegiană de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova (NORLAM) - “Crearea unui penitenciar model pentru minori conform standardelor europene”.

Viziunea proiectului consta în schimbarea totală, reconfigurarea modelului existent de detenție a minorilor aflați în conflict cu legea, din unul bazat pe principiul punității și al resocializării pasive, într-un sistem de reeducare prin metode pro-active, bazat pe principiul participării, intervenției și dezvoltării abilităților de viață.

Proiectul [93] și-a propus un șir de obiective:

- Asigurarea condițiilor minime de detenție și infrastructură a instituției corecționale pentru minori a Departamentului Instituțiilor Penitenciare (DIP).
- Instituirea și aplicarea programelor de reeducare și reintegrare pentru minorii în cadrul sistemului penitenciar prin consolidarea capacităților personalului penitenciarului în oferirea de programe adecvate pentru delincvenții juvenili.
- Ajustarea cadrului normativ cu privire la detenția, resocializarea și reintegrarea minorilor. Preluarea practicilor de reeducare a minorilor în detenție din instituții similare europene și norvegiene.

Pe termen scurt, potrivit Raportului de evaluare, implementarea Proiectului a dus la sensibilizarea opiniei publice, prevenirea relor tratamente și la creșterea numărului de activități pentru minori. În anul 2013, a fost renovat unul din blocurile vechi ale Penitenciarului nr. 10-Goian, a fost recrutat personal nou (79 de angajați), au avut loc instruirii în domeniul aplicării managementului de caz și planificării activităților săptămânale pentru minori, a fost deschis noul penitenciar și transferați minorii din Lipcani în Goian.

[91] Publicată în Monitorul Oficial nr. 261-267 din 05 septembrie 2014, art. Nr: 769; <http://lex.justice.md/md/354602/>

[91] Ordinul comun al Ministerului Educației și Ministerului Justiției nr. 1012 din 25 septembrie 2014 și Ministerul Justiției nr. 412 din 01 octombrie 2014.

[93] Raport de evaluare a Proiectului: “Crearea unui penitenciar model pentru minori conform standardelor europene” (2011-2015), p. 2-4

De asemenea, în perioada mai - noiembrie 2013, a fost pilotată "Metodologia managementului de caz".

Astfel, în primul an de proiect fiecare minor era asistat de către un ofițer de contact/manager de caz, iar în fiecare săptămână se desfășurau ședințe interdisciplinare conform metodei managementului de caz. Caracteristic este faptul că, în perioada inițială de aplicare a acestei metodologii, personalul angajat se conducea de practicile, principiile și ideile proiectului.

Rezultatul scontat al proiectului a fost atins potrivit Raportului de evaluare pentru o perioadă scurtă de timp, iar instituțiile implementatoare au eșuat în menținerea schimbării pentru o perioadă mai lungă de timp, în condițiile în care mulți dintre angajații formați de către NORLAM și experții din Penitenciarul Oslo și-au dat demisia ori s-au transferat în alte penitenciare. Fluctuația mare a cadrelor și "lipsa susținerii și înțelegerii din partea DIP au condus la schimbarea atitudinii față de minori" [94].

Deși concluzia cuprinsă în raport este una sugestivă, cauzele fluctuației de personal, precum și reducerea interesului față de problemele sistemice legate de detenția minorilor, nu au fost identificate pe deplin, acestea nu pot fi reduse simplist la o lipsă de interes din partea DIP (în prezent, Administrația Națională a Penitenciarelor - ANP) și reducerea parțială a finanțării, făcând abstracție de faptul că în instituția de detenție a minorilor activa personal suficient pentru asigurarea scopurilor de corectare și reeducare a deținuților (raportul dintre angajați deținuți fiind aproximativ de 3 unități de personal la 1 deținut).

În condițiile respective, cu suportul financiar al Asociației "Renovabis" (Germania), Fundația "Regina Pacis" a inițiat în comun cu Departamentul Instituțiilor Penitenciare implementarea Proiectului "Viitorul nostru depinde de noi" în Penitenciarul nr. 10-Goian. Colaborarea a luat forma succesiunii de faze de implementare a Proiectului, unde: cea dintâi derulând în perioada 01 noiembrie 2013 - 31 octombrie 2017, iar cea de-a doua fază începând la 01 septembrie 2018 și urmând să se încheie la 31 august 2021. Pentru a înțelege mai bine mediul în care demara acest proiect, în particular, situația din domeniul educației și formării minorilor deținuți menționăm constatările elocvente ale expertului Proiectului EUTAP 4 Ioana Morar: "Din punctul de vedere al asistenței minorilor, se remarcă preocuparea pentru oferirea cursurilor generale de educație, formare profesională și diverse alte activități, precum sportul și recreerea. În aceste coordonate, sunt întreprinse demersuri pentru implicarea unui număr cât mai mare de minori în procesul de școlarizare și în activitățile școlare și sportive, aspecte evidențiate, de altfel, și în raportul CPT, ca urmare a vizitei întreprinse în Republica Moldova în 2015" [95].

Scopul Proiectului "Viitorul nostru depinde de noi" este de a îmbunătăți accesul minorilor și tinerilor din Penitenciarul nr. 10-Goian la educație calitativă și pregătire profesională. La rândul lor, obiectivele scontate - de a crea oportunități suplimentare de formare pentru minorii și tinerii din penitenciar și de a îmbunătăți procesul de reeducare a acestora - urmau a fi realizate și sunt atinse în continuare prin crearea și desfășurarea de cursuri specializate de o durată prestabilită.

Odiseea realizării obiectivelor propuse a început prin stabilirea de parteneriate viabile, dezvoltate pe parcurs. Astfel, colaborarea cu Departamentul Instituțiilor Penitenciare (ANP) și Penitenciarul n.10-Goian a fost consolidată prin parteneriatele stabilite (acorduri formale și informale) cu un șir de instituții de învățământ (Liceul Profesional nr.1 (ulterior Școala Profesională nr. 2) - curs de bucătar; Școala Profesională nr. 1 - curs de frizer;

[94] Ibidem.

[95] Ioana Morar, Raport de expertiză: Concept de dezvoltare a planurilor integrate de tratament (adulți/minori), elaborat în cadrul Proiectului EUTAP4 "Sprijin acordat sistemelor de executare, probațiune și reabilitare în Moldova", EuropeAid/135390/DH/SER/MD, finanțat de Uniunea Europeană, implementat de CILC, GIZ, IPR, NHC și IRP; www.cilc.nl, 2017.

Școala Profesională nr. 11- curs de cizmar; Școala Profesională nr. 7 - cursuri de electrician/electromontor și tencuitor), asociații de prestare a cursurilor de formare profesională (A.O. "Insula Speranțelor" - cursuri de bucătar, cofetar, operator IT, frizer), organizații din industria alimentară (Restaurantul "Carmelo" - curs de pizzer, fundații (Fundația "Famiglia Defanti" (contribuție la renovarea blocului alimentară din penitenciar) și asociații/instituții străine (Asociația "Renovabis" și Penitenciarul JVA Adelsheim din Germania).

Inițial, în prima fază a proiectului, s-a propus formarea minorilor din Penitenciarul nr. 10-Goian prin lansarea cursurilor de calificare pentru meseriile de bucătar, cizmar și frizer, ulterior s-au găsit resurse financiare pentru organizarea cursurilor de cofetar, operator IT și pizzer. Subsecvent, până la demararea celei de-a doua faze a proiectului, s-a discutat cu administrația Penitenciarului și cu minorii în detenție și s-a convenit asupra extinderii opțiunii cursurilor disponibile. Drept rezultat, au fost organizate suplimentar cursuri de electrician/electromontor și tencuitor. Totodată, au fost formulate și alte solicitări de formare. Limitate fiind resursele, spațiile disponibile dar și numărul de deținuți, s-a ajuns la formula de cinci cursuri (meserii de bucătar, cizmar, frizer, electrician/electromontor și tencuitor) puse la dispoziția celor interesați din rândul minorilor din Penitenciar.

Cât privește curriculumurile și/sau programele didactice aplicate acestea sunt practic identice celor caracteristice procesului general de formare din școlile profesionale, fiind operate totuși modificări din perspectiva reducerii componentei studiilor teoretice, prin a se pune accent mai mult pe componenta practică. Totodată, fiind păstrat numărul de ore academice, s-a insistat pe intensitatea orelor, astfel încât să fie posibilă încadrarea cursurilor în 3-5 luni (în funcție de meserie). Remunerarea cadrelor didactice care realizează cursurile de formare se face de către instituția de învățământ parteneră din resursele alocate din proiect.

Nu în ultimul rând, trebuie notat faptul că, în cadrul proiectului, minorilor li se oferă consiliere psihologică individuală și de grup. Existența acestor servicii de consiliere aduce plusvaloare eforturilor de formare profesională a minorilor în detenție și, progresiv, de resocializare a acestora în vederea reducerii riscului de comitere de noi infracțiuni și pregătirea pentru liberare.

3.2. Rezultatele înregistrate. Concluzii

Pentru a determina rezultatele implementării Proiectului "Viitorul nostru depinde de noi", urmează să revenim la etapa în care se afla instruirea profesională a minorilor și tinerilor deținuți, în condițiile în care categoria respectivă de deținuți a fost realocată unei alte instituții de detenție, în care anterior nu exista o astfel de formă de instruire adaptată necesităților minorilor. Practic, la demararea implementării Proiectului, instituția penitenciară se afla la etapa inițială de organizare a învățământului profesional, iar colaborarea cu Fundația "Regina Pacis" a oferit posibilitatea diversificării modalității și formelor standardizate de instruire care puteau fi puse la dispoziție de către administrația penitenciară. Parteneriatul stabilit între instituțiile și organizațiile implicate în procesul de instruire a deținuților minori a dus nu doar la diversificarea ofertei educaționale, ci totodată a generat schimbarea calitativă a procesului educațional. Astfel, cursurile sunt adaptate și optimizate de o manieră să permită reducerea perioadei de instruire fără a fi afectat numărul de ore necesar pentru obținerea cunoștințelor/abilităților profesionale, ceea ce a permis absolvirea cursurilor de formare în detenție de către toți cei înscriși la studii.

În acest context trebuie de precizat faptul că, organizarea clasică a studiilor profesionale pentru perioade de timp variind între 2-3 ani de instruire, în cadrul sistemului penitenciar de formare a minorilor prezenta un dezavantaj, întrucât deținuții înscriși la asemenea cursuri, datorită vârstei și duratei pedepsei, de regulă nu reușeau să absolve această formă de învățământ, fie erau eliberați din detenție, fie transferați în penitenciare pentru maturi.

Revenind la modificările calitative ce au avut loc în organizarea instruirii profesionale a minorilor și tinerilor în detenție, constatăm că dinamica este una net pozitivă. Pe parcursul implementării Proiectului s-au stabilit colaborări și parteneriate de o contribuție semnificativă în atingerea obiectivelor scontate. În același timp, treptat s-au instituit bune practici de formare profesională și de consiliere psihologică a minorilor, fiind oferite oportunități de angajare și de punere în aplicare a cunoștințelor și abilităților obținute prin prestarea de servicii calificate (de ex. ca bucătar în blocul alimentar al Penitenciarului sau frizer, cizmar). Totodată, s-au îmbunătățit și consolidat relațiile dintre minorii deținuți și familiile acestora, precum și dintre minori și angajații Penitenciarului.

Potrivit angajaților Penitenciarului nr. 10 - Goian deținuții care participă la programele de formare profesională prezintă îmbunătățiri în ceea ce privește comportamentul lor și atitudinea față de viitorul pe care și-l propun. Aceștia doresc să își schimbe modul de viață și recunosc că au greșit, manifestând determinarea de a nu mai comite, în viitor, alte infracțiuni. În același timp, echipa de implementare a Proiectului din cadrul Fundației "Regina Pacis" a relevat faptul că, prin mediatizarea informațiilor despre implicarea tinerilor deținuți în Proiect, s-a schimbat implicit și atitudinea societății față de minorii privați de libertate și de rolul acestora în societate, fiindu-le facilitată reintegrarea și stimulată participarea activă în viața comunității. În așa fel, distanța socială față de acest grup vulnerabil este redusă, dacă nu exclusă complet. Asigurarea unei interacțiuni eficiente cu minorii delincvenți de la contactul inițial al acestora cu sistemul justiției, pe parcursul aflării lor în instituțiile de detenție și după ispășirea pedepsei prin punerea în aplicare a programelor vocaționale (de ex. adaptate particularităților de vârstă ale minorilor, caracteristicilor personalității acestora, nivelului de educație), prin acțiuni diversificate de suport /monitorizare/ intervenție înlesnește incluziunea minorilor în toate aspectele vieții.

De la lansarea Proiectului "Viitorul nostru depinde de noi" și până în prezent, au fost instruiți 107 minori (unii dintre aceștia au finisat mai multe cursuri de formare profesională), care au primit 201 certificate / diplome de calificare în varii meserii. În plus, 82 de minori au beneficiat de consiliere psihologică [96]. Odată eliberați din detenție, minorii/tinerii formați s-au angajat atât pe teritoriul țării, cât și peste hotare (de ex. în fabrici, restaurante). Au fost înregistrate istorii de succes. Din rândul foștilor deținuți minori beneficiari ai cursurilor de calificare sunt tineri care au reușit să-și dezvolte propria afacere. Dat fiind faptul că legislația penală [97] prevede interdicția de a se ține cont de antecedentele penale pentru infracțiunile săvârșite în timpul minoratului la stabilirea stării de recidivă, Administrația Națională a Penitenciarelor nu duce vreo evidență a recidivei penale a minorilor reînțorși în detenție. În asemenea circumstanțe, cel mai important rezultat al Proiectului care, în mod regretabil, nu poate fi vizualizat în statisticile oficiale ale ANP, este faptul că minorii și tinerii deținuți care au fost incluși în Proiect și au absolvit o formă de instruire, așa cum rezultă din constatările reprezentanților administrației penitenciare cu care s-a discutat, după liberare din detenție nu au mai fost în conflict cu legea și nu au mai fost condamnați pentru alte fapte infracționale comise după liberare.

[96] Potrivit Rapoartelor finale narrative privind implementarea Proiectului MOI020173A "Viitorul nostru depinde de noi".

[97] Alin. (5) art. 34 din Codul penal al Republicii Moldova.

Un mecanism de monitorizare instituționalizat ar permite stabilirea unei imagini obiective a impactului educației și formării profesionale din instituțiile penitenciare asupra fiecărui beneficiar absolvent, fiind totodată prioritizate serviciile prestate și resursele financiare alocate în acest sens.

Constatarea respectivă, deși în cazul minorilor nu poate fi una oficială, este semnificativă prin certitudinea faptului că obținerea unei profesii care permite persoanei la eliberare din detenție, să se angajeze și să obțină venituri legale, pentru a se putea întreține sau poate chiar mai mult de a-și face o carieră în baza meseriei obținute, descurajează orice comportament infracțional, iar persoana devine incontestabil un membru util societății în care trăiește. De altfel, siguranța oferită de cunoașterea unei meserii, posibilitatea de a efectua ceva și de a fi util, nu doar că descurajează comportamentele negative, dar crește stima de sine a persoanei, precum și respectul celor din jur.

Mai mult decât atât, tocmai aceste rezultate de corectare și resocializare, precum și de prevenire a săvârșirii de noi infracțiuni, obținute inclusiv (sau în mare parte) prin intermediul instruirii persoanei, reprezintă realizarea unora din scopurile pedepsei penale prevăzute de alin. (2) art. 61 din Codul penal.

3.3. Oportunitatea replicării experienței în vederea excluderii distanței sociale

Din capitolele anterioare s-au desprins câteva idei, sub forma unor recomandări practice, care ar putea îmbunătăți procesul instruirii profesionale în penitenciare, prin o eventuală replicare a metodelor și formelor de instruire utilizate în cazul minorilor la instruirea altor categorii de deținuți. Un prim element ce ar urma să fie utilizat ar fi **diversificarea ofertei educaționale**, astfel încât spectrul meseriilor propuse să ofere posibilitatea alegerii unei meserii care ar satisface atât dorințele și necesitățile personale ale deținutului, cât și să răspundă ofertei pe piața muncii. În același timp, ofertele de muncă trebuie revizuite în permanență pentru a se evita situații similare celor existente în prezent, când în cadrul penitenciarului este organizată de peste 30 ani instruirea profesională la una și aceeași meserie, având același suport didactic fără a-l adapta necesităților pieței muncii [98].

Soluția problemei date, pusă în aplicare în cadrul Proiectului Fundației “Regina Pacis”, a fost una pe cât de simplă pe atât de revoluționară în raport cu practicile deja existente în cadrul sistemului penitenciar. În condițiile existenței unei singure instituții de învățământ la care ar fi arondat penitenciarul, Proiectul a identificat cursurile (specialitățile) necesare și/sau solicitate (de bucătar, cofetar, pizzar, frizer, cizmar, electrician/electromontor, tencuitor și de operator IT), fără a fi limitat de o singură instituție de învățământ profesional, semnând acorduri de instruire în acest sens cu toate instituțiile vizate. În consecință, **prin diversificarea și mobilitatea ofertei** s-a diluat, pe de o parte, caracterul static al ofertei de formare disponibilă în penitenciar, iar, pe de altă parte, s-a creat posibilitatea ca deținuții să aleagă o meserie potrivit preferințelor personale.

De altfel, **diversificarea specialităților** are o importanță deosebită la plasarea pe piața muncii a persoanei, în particular, în condițiile în care în instituțiile penitenciare pentru adulți instruirea se asigură doar pentru o singură meserie (de ex. de electromecanic). Pe lângă faptul că instruirea devenea o simplă formalitate, prin a se bifa implicarea deținutului în activități de reintegrare, și nu o opțiune vocațională a persoanei, la eliberare și angajare aceasta trăia, de regulă, experiența lipsei de oferte pe piața muncii pentru specialitatea respectivă.

[98] De exemplu organizarea și dotarea sălilor de clasă, și materialul didactic existent, a școlii profesionale care funcționa din cadrul Penitenciarului nr. 15-Cricova și era subordonată administrației penitenciare.

O altă inovație introdusă în cadrul Proiectului, care a avut un efect determinant, în special, sub aspectul continuității și finalizării cu succes a studiilor de către deținuți, **ține de optimizarea** instruirii prin reducerea duratei cursurilor fără a fi afectate formarea propriu-zisă și programele de studiu. Replicarea acestei inovații este de o importanță deosebită pentru deținuții adulți, în cazul cărora transferurile dintr-o instituție penitenciară în alta sunt operate mai des și sunt circumscrise nu doar de deciziile administrației penitenciare, ci și ale organelor judiciare. Prin urmare, **reducerea duratei** instruirii în cadrul unei meserii la termenul de 4-6 luni va crea atât posibilitatea ca persoana să urmeze în cadrul aceleiași instituții cursul integral, cât și va permite persoanelor interesate ca pe parcursul detenției să obțină calificări în mai multe meserii, fapt ce era imposibil în condițiile în care durata instruirii la o singură specialitate era de 2-3 ani.

Implementarea sistemului învățământului dual în instituțiile penitenciare ar majora esențial numărul deținuților interesați de oferta educațională. Prin **preluarea experienței germane și franceze**, instituind parteneriate publice-private, cu implicarea strategică a autorităților locale, a întreprinderilor mici și mijlocii și a școlilor profesionale, și contractarea serviciilor de orientare și formare vocațională, ar fi posibilă punerea în aplicare a schemelor de formare individualizate pentru deținuți. În așa fel, deținuții pe perioada instruirii ar putea beneficia de o recompensă financiară pentru munca depusă, iar la finisarea instruirii ar putea dispune de un loc de muncă pe parcursul detenției. În cazul dat, avantajul este al tuturor părților implicate în proces. Prin **atragera agenților economici** din exterior, în calitate de parteneri la implementarea învățământului dual, aceștia ar putea obține nu doar beneficiile prevăzute de lege (de ex. reducerea la chiria spațiilor, obținerea unui personal calificat etc.), prin crearea locurilor de muncă, inițial pentru instruire, ci ulterior ar putea menține o anumită producție în instituțiile penitenciare, ceea ce ar asigura activități ocupaționale pentru deținuții implicați pe întreaga perioadă a aflării în detenție. În același timp, pentru a se răspunde necesităților de calificare și de pregătire este importantă **implicarea organizațiilor societății civile** în procesul de instruire a deținuților și a angajaților penitenciarelor.

Instruirea profesională a deținuților creează oportunități nu doar sub aspectul unor avantaje imediate legate de executarea pedepsei penale, cum ar fi: angajarea la munci remunerate, recuperarea prejudiciilor cauzate, curgerea (calcularea) înlesnită a termenului pedepsei, ci, pe termen lung, constituie un beneficiu pentru societate și persoana deținută, care prin schimbarea atitudinii și adoptarea unui comportament social corect, de obținere prin modalități legale a surselor de existență, a renunțat la activități infracționale și se reintegrează în societate.

Replicarea experienței Proiectului Fundației “Regina Pacis” este pe deplin justificată în lumina celor expuse. Prin actualizarea și eficientizarea instrumentelor disponibile s-ar facilita capacitatea de răspuns a sistemului de educație și formare la cererea de pe piața muncii, s-ar spori calitatea și relevanța formării profesionale prin promovarea colaborării dintre agențiile statului, instituțiile de învățământ și întreprinderi, și prin aplicarea stimulentei pentru a le oferi deținuților acele competențe care sunt solicitate pe piața muncii și pentru consolidarea învățării pe tot parcursul vieții prin promovarea ofertei de calitate pentru adulți.

BIBLIOGRAFIE

Cadrul național legal/note informative

- Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18 aprilie 2002, republicat în Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14 aprilie 2009, art. Nr: 195;
- Codul de executare al Republicii Moldova, nr. 443 din 24 decembrie 2004, republicat în Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05 noiembrie 2010, art. Nr: 704;
- Codul educației al Republicii Moldova, nr. 152 din 17 iulie 2014, publicat în Monitorul Oficial nr. 319-324 din 24 octombrie 2014, art. Nr: 634;
- Legea nr. 297 din 24 februarie 1999 cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție, publicată în Monitorul Oficial Nr. 39-41 din 22 aprilie 1999, art. Nr: 171;
- Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 583 din 26 mai 2006, publicat în Monitorul Oficial Nr. 91-94 din 16 iunie 2006, art. Nr: 676;
- Hotărârea Guvernului nr. 918 din 05 octombrie 1999 cu privire la crearea Centrului coordonator de adaptare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție (abrogată), publicată în Monitorul Oficial nr. 112-114 din 14 octombrie 1999, art. Nr: 975;
- Hotărârea Guvernului nr. 721 din 03 septembrie 2014 “Cu privire la reorganizarea unor instituții de învățământ secundar profesional”, publicată în Monitorul Oficial nr. 261-267 din 05 septembrie 2014, art. Nr: 769;
- Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 “Educația-2020”, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 944 din 14 noiembrie 2014;
- Hotărârea Guvernului nr. 746 din 26 octombrie 2015 cu privire la crearea Consiliului național de coordonare a activității de reintegrare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție, Publicată în Monitorul Oficial nr. 297-300 din 30 octombrie 2015, art. Nr: 839;
- Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24 mai 2018;
- Hotărârea Guvernului nr. 70 din 22 ianuarie 2018 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la organizarea programelor de formare profesională tehnică prin învățământ dual, publicat în Monitorul Oficial nr. 27-32 din 26 ianuarie 2018, art. Nr: 80;
- Ordinul Ministrului Justiției nr. 327 din 18 august 2005;
- Ordinul comun al Ministerului Educației și Tineretului nr. 409 din 01 mai 2009, Ministerului Justiției nr. 217 din 04 mai 2009, Ministerului Administrației Publice Locale nr. 63 din 01 mai 2009 și Ministerului Finanțelor nr. 48 din 04 mai 2009;
- Ordinul comun al Ministerului Educației și Ministerului Justiției nr. 1012 din 25 septembrie 2014 și Ministerul Justiției nr. 412 din 01 octombrie 2014 Cu privire la organizarea unor grupe pentru formarea profesională a deținuților în cadrul instituțiilor de învățământ secundar profesional;
- Nota informativă generalizată privind activitatea DAEPAS/DIP pentru perioada de activitate a anului 2011

Instrumente legale internaționale/regionale

- Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, publicată în ediția oficială "Tratate internaționale", 1998, volumul 1, pag.11, în vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993;
- Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale din 16 decembrie 1966, publicat în ediția oficială "Tratate internaționale", 1998, volumul 1, pag.30, în vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993;
- Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului din 20 noiembrie 1989, Publicată în ediția oficială "Tratate internaționale", 1998, volumul 1, pag.51, în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993;
- Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 4 noiembrie 1950, în vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997;
- Protocolul nr. 1 Adițional la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 20 martie 1952, în vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997;
- Carta Socială Europeană Revizuită din 3 mai 1996, în vigoare pentru Republica Moldova din 01 ianuarie 2002;
- Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană (TUE) și a Tratatului de instituire a Comunității Europene (TCE) (JO C 306, 17.12.2007), intrat în vigoare la 01 decembrie 2009;
- Carta Drepturilor Fundamentale din 7 decembrie 2000, proclamată la 12 decembrie 2007 la Strasbourg și intrată în vigoare odată cu Tratatul de la Lisabona în decembrie 2009

Monografii, publicații de specialitate

- Matrix Knowledge Group (2009), Lifelong Learning and Crime: An Analysis of the Cost Effectiveness of In-Prison Educational and Vocational Interventions: IFLL Public Value Paper 2, Leicester, National Institute for Adult and Continuing Learning (NIACE);
- Muñoz V. (2009), The Right to education of persons in detention, Report of the special rapporteur on the right to education, Human Rights Council, UN;
- Schuller T., 2009, Crime and Lifelong Learning, National Institute for Adult and Continuing Learning (NIACE);
- The Prison System in Berlin, Berlin Senate Department for Justice and Consumer Protection, Department III, Berlin, Germany, October 2015

Rapoarte, Studii

- Prison education and training in Europe - a review and commentary of existing literature, analysis and evaluation, 06 May 2011;
- Summary Report "Prison education and training in Europe current state-of-play and challenges", May 2013;
- Report Sentencing and Prison Practices in Germany and the Netherlands: Implications for the United States, Ram Subramanian, Alison Shames, October 2013;
- Guide Éducation à l'esprit d'entreprise: guide des formateurs, Union européenne, 2014;
- Cel de-al 24-lea Raport general al Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Tratatelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT), Extra- Minori privați de libertate conform legislației penale, CPT/Inf(2015)1-part, publicat în 2015;

- Raport de evaluarea a Proiectului: “Crearea unui penitenciar model pentru minori conform standardelor europene”, NORLAM/DIP (2011-2015);
- UNICEF Report Children in the Republic of Moldova situation analysis, 2016;
- Studiu elaborat în cadrul Proiectului EUTAP4 “Sprijin acordat sistemelor de executare, probațiune și reabilitare în Moldova”, EuropeAid/135390/DH/SER/MD, finanțat de Uniunea Europeană, implementat de CILC, GIZ, IPR, NHC și IRP, 2017;
- Raport de expertiză: Concept de dezvoltare a planurilor integrate de tratament (adulți/minori), elaborat în cadrul Proiectului EUTAP4 “Sprijin acordat sistemelor de executare, probațiune și reabilitare în Moldova”, EuropeAid/135390/DH/SER/MD, finanțat de Uniunea Europeană, implementat de CILC, GIZ, IPR, NHC și IRP, 2017;
- Vocational education and training in Europe: France. Cedefop ReferNet VET in Europe reports 2018. Author: Romain Pigeaud Contributors: Régis Roussel and Stéphane Hérault, Centre Inffo (2019);

Rezoluții, Recomandări ale forurilor internaționale/regionale

- Ansamblul de reguli minime pentru înfăptuirea justiției juvenile (*Regulile de la Beijing*), Rezoluția Adunării Generale 40/33 din 29 noiembrie 1985;
- Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare, Rezoluția Adunării Generale 43/173 din 09 decembrie 1988;
- Regulile minime ale Națiunilor Unite referitoare la măsurile neprivative de libertate (*Regulile de la Tokyo*), Rezoluția Adunării Generale 45/110 din 14 decembrie 1990;
- Principiile de bază privind tratamentul deținuților, Rezoluția Adunării Generale 45/111 din 14 decembrie 1990;
- Liniile directe ale Națiunilor Unite referitoare la prevenirea delincvenței juvenile (*Liniile directe de la Riyadh*), Rezoluția Adunării Generale 45/112 din 14 decembrie 1990;
- Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate, Rezoluția Adunării Generale 45/113 din 14 decembrie 1990;
- EUROPA 2020 O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii, Bruxelles, COM(2010) 2020 final din 03 martie 2010;
- Regulile Națiunilor Unite pentru tratamentul femeilor deținute și măsurile neprivative de libertate pentru femeile infractoare (*Regulile de la Bangkok*), Rezoluția Adunării Generale 65/229 din 21 decembrie 2010;
- Clasificarea Internațională Standard a Educației (ISCED-2011), UNESCO-UIS, 2012;
- Rezoluția Organizației Națiunilor Unite adoptată de Adunarea Generală la 25 septembrie 2015, intitulată “Transformarea lumii în care trăim: Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă”;
- Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (*Regulile Nelson Mandela*), Rezoluția Adunării Generale A/RES/70/175 din 17 decembrie 2015;
- UNODC (2017). Foaie de parcurs pentru elaborarea programelor de reabilitare bazate pe penitenciare. Criminal Justice Handbook Series. Oficiul Națiunilor Unite privind Drogurile și Criminalitatea, Viena, 2017;
- Programului global de acțiune privind educația pentru dezvoltare durabilă al UNESCO, 206EX/6.II, Paris, 20 februarie 2019;
- Recomandarea nr. R(81)17 a Comitetului de Miniștri al Statelor Membre cu privire la politica de educare a adulților, adoptată de Comitetul de Miniștri la 06 noiembrie 1981, în cadrul celei de a 339-a reuniuni a Miniștrilor Adjuncți;
- Recomandarea nr. R(89)12 a Comitetului de Miniștri al Statelor Membre cu privire la educația în penitenciare, adoptată de Comitetul de Miniștri la 13 octombrie 1989, în cadrul celei de a 429-a reuniuni a Miniștrilor Adjuncți;
- Regulile penitenciare europene adoptate prin Recomandarea REC(2006)2 Comitetului de Miniștri la 11 ianuarie 2006, în cadrul celei de-a 952-a reuniune a Miniștrilor Delegați;

- Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului, adoptate de Comitetul de Miniștri la 17 noiembrie 2010;
- Recomandarea nr. CM/Rec(2008)11 a Comitetului de Miniștri privind normele europene pentru delincvenții minori care fac obiectul unor sancțiuni sau măsuri (Regulamentul european pentru delincvenții minori), adoptată de Comitetul de Miniștri la 05 noiembrie 2008, în cadrul celei de a 1040-a reuniuni a Miniștrilor Adjuncți;
- Recomandarea Consiliului UE nr. 2018/C 189/01 din 22 mai 2018 privind competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții (Text cu relevanță pentru SEE);

Cadrul legal francez, german

Franța

- Codul educației, versiunea consolidată la 05 august 2019;
- Legea nr. 2009-1436 din 24 noiembrie 2009 cu privire la sistemul penitenciar;
- Legea nr. 2014-288 din 5 martie 2014 privind formarea profesională, ocuparea forței de muncă și democrația socială;
- Apendicele la Cartea albă pentru finanțare 2018. Formare profesională, Proiectul Legii bugetului;
- Ghidul deținutului nou venit, versiunea din martie 2019

Germania

- Legea federală privind executarea pedepselor, în vigoare din 01 ianuarie 1977;
- Legea privind justiția juvenilă, Berlin, în vigoare din 01 ianuarie 2008

“

„Toți minorii trebuie să aibă dreptul de a beneficia de pregătire profesională pentru meserii care să le poată asigura o angajare în viitor.”

Pct. 42, *Normele Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate*

